

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

30

1906

ВЕРИТЕЛИ
1938
Е. В. ПУШКИН
1938

У.Ф.

210

101 - 29/11/76	0284 - 29/11/78
081 - 14/1/78	0253 - 29/1/78
0272 - 20/1/78	268 - 19/1/78
0266 - 25/1/78	

ԿՕԼՑՈՎ * * *

ՆԵԿՐԱՅՈՎ * *

ՆԻԿԻՏԻՆ * *

ՊԼԵՇԷՆՎ * *

25 SEP 2006

891.71-1

Ծ-30

ևժ.

Յ. ԳՈՂԿ.

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՌՈՒՍ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՎ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳՐ-ԲՈՅԿ

Հրատարակեցին

ԵՂՐ. Խ. ԵՒ Գ. ՇՈՐՇՈՐԵԱՆ

ՏՊԱՐԱՆ Բ. ԲԱՐՔՈՒԴԱՐՅԱՆԻ
ՄՈՍԿՎԱ-1906.

Тип. Х. Бархударянцъ, Москва, Мясной пер., д. Бѣлева.

8984
1001

14 MAY 2013

11628

ԱԼԵՔՍԵՅ ՎԱՍԻԼԵՎԻՉ ԿՈՒՅՈՎ

(Ծնաւ. 3 հոկտեմբերի 1809 թ. վախճ. 29 հոկտ. 1842 թ.)

25 NOV 2010

Ե. ԱՅԿԵԼԻ ԿՈՒՆՍՏԱՆՍ

ԲԱՆԱՍԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿՕՆՑՈՎԻ

Հողմ է փրչում, Հողմն—օրօրում
 Դաշտում խոտ, դալար.
 Թող է բերում, Թողով ծածկում
 Իմ ողջ ճանապարհ:

Դուրս ել, այ թուխպ, անցիր ահեղ
 Երկնի կամարով.
 Գուռ, գոչի՛ր, լոյս - աշխարհը
 Ծածկի՛ր խաւարով:

Կրտրիճ տղի սիրտն է անվախ—
 Բըլբուլ կը կրտրի.
 Նա իր բախար—առանց ճամբի,
 Անլոյս—կը գանի:

Ի՞նչ բան է հողմ, մըթին ճամբայ,
Կամ թուխպ ու կայծակ,
Երբ որ սըրտում կրակ են զցել
Աչեր կապուտակ:

Դարդըս օրն է: Այս աշխարհում
Դարդ ու ցաւ չըկան,
Երբ սիրում է կըտրի՞ձ տըղին
Ձահէլ սիրական:

ԾԻՆԱԿԱՆԻ ՄՏԱԾՄՈՒՆԵԸ

Խըրձիթ եմ քաշվում
Ու միտք եմ անում,
Թէ օնց մեն-մենակ
Ապրեմ աշխարհում:

Ձահէլ, ջիւան եմ,
Ձահէլ կին չունեմ,
Հալալ մի սէրով
Ընկեր էլ չունեմ:

Չունեմ տաք անկիւն,
Չունեմ գանձ, ոսկի,
Ո՛չ արօր-տափան,
Ո՛չ բանուկ մի ձի...

Աղքատ կեանքի հետ՝
Հէրբս ինձ տուաւ
Մենակ մի պարզեւ—
Երկաթի պէս ուժ:

Բայց է՛ն էլ կարիքն
Հալ ու մաշ արաւ
Օտարի շեմքում,
Օտարի վրռան:

Խըրճիթ եմ քաշվում
Ու միտք եմ անում,
Թէ ո՞նց մեն-մենակ
Ապրեմ աշխարհում...

ԾԵՐՈՒԿԻ ԵՐԳԸ

Կառնեմ, կըթամբեմ
Նրժոյգն իմ վազուկ.
Թեթեւ կըթրուչեմ,
Բաղէից թեթեւ:

Կանցնեմ ծով, ցամաք,
Հեռու աշխարհներ,
Ու յետ կըբերեմ
Իմ ջահէլ օրեր:

Կոկուած զուրս կըգամ՝
Կըսորի՛ճ առաջուան.
Նորից զուր կըգամ
Սիրուն աղջըկան:

Բայց, ախ, ո՞նց հասնես
Անցանձի ետքից.
Արև չի ծագում
Մայր մըտած տեղից:

Մարդու չեմ ասի,
Ի՞նչի գարունքին
Ծաղիկ չեմ քաղում,
Սար ու ձոր ընկած:

Չորցան ծաղիկներ,
Անցան էն գարուն,
Երբ մենք միատեղ
Փունջ էինք կապում:

Անցան էն օրեր,
Ասես նեւ արագ,
Երբ մեր սրբատիրում
Սէր կար ու կրօնի:

Անցան ամեն բան,
էլ ո՞նց յետ բերեմ,
Ի՞նչ սրբոտով մենակ
Ես ծաղիկ քաղեմ:

Մարդու չեմ ասի,
Ի՞նչի եմ տրբոտում,
Ի՞նչ ցաւ ու դարդ կայ
Թաղուած իմ սրբոտում...

8984
1001

ԽԵՂՃԻ ՎԻՃԱԿԸ

(ԱԶԱՏ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ)

Դանու է օտարի
Թէ՛ ճերմակ հացը,
Թէ՛ օտար սուփրից
Կերած - խրմածը:

Լեզուդ է կապվում
Օտար յարկի տակ,
Անդէն է սպանվում
Քո ամեն փափագ...

Թէ սիրարդ մի օր
Խընդում է, բացվում,
Իսկոյն չար ծաղրի
Թոյնով է լըցվում:

Քո պարզ լոյս-օրին
Պատում է խաւար.
Դարդից սեանում
Քո աչքին աշխարհ:

Ու նըստած՝ նայում,
Նայում ես, խընդում:
Բայց սե՛ վիճակդ ես
Անիծում սրբտում...

Ա՛խ, ի՞նչի զօրով
Ինձ մարդի տուին,
Իմ չը սիրածին,
Ծերացած մարդին:

Հա՛ւ է, որ, այ մէր,
Սըրբում ես հիմի
Աչքիս արտասունք,
Սղի՛ արտասունք:

Հա՛ւ է, որ, այ հէր,
Նայում ես հիմի
Իմ սե ապրուստին,
Խըղճալի՛ կեանքին:

Չէ՞ որ ձեր սիրտը
Էրվում է, լալիս,
Երբ տօնին մենակ
Ձեր տունն եմ գալիս:

Ու ձեզ իմ արնից
Պարզե եմ բերում—
Սև ամպ—երեսիս,
Սև դարդը—սրբառում:

Ո՛ւշ է, այժմ ծնողներ,
Բախտին մեզ զրնէք,
Գրբբացին ձէն տաք
Լոյս-օր խոստանաք:

Թող հեռու ծովից
Նաևեր գան բարձաճ,
Ոտիս տակ փրռունն
Ոսկի՞ ու արծաթ:

Աշունքից յետոյ
Խոտ չի կանաչում:
Ձրմեռուայ ցըրտին
Ծաղիկ չի ծաղկում:

Գրլխիս վերև փոթորիկ էր մըռնչում,
 Որոտում էր երկինքն ամպոտ ու մըթին.
 Իմ թոյլ միտքը ճակատագրից երկնչում,
 Պաղ ու սառսուռ կաշկանդում էր իմ հոգին:

Բայց ես չընկայ: Ինձ չըյաղթեց տառապանք,
 Տարայ հարուածն խիլախ հոգով աներկուն.
 Եւ պահեցի սրբոտումս փափազ ու անչանք,
 Մարմնիս մէջ՝ ոյժ, հոգոյս խորքում՝ ջերմութիւն:

Պիտի փրկուեմ թէ պիտ կորչեմ կըւուելուց,
 Ողջը մէկ է—ինչ էլ լինի վիճակուած.
 Նախախնամող Արարչին եմ ես վաղուց
 Ապաւինել—նորա կամքին յոյս դրած:

Եւ իմ հաւատն աներկբայ է ու անչէջ—
 Նըրանով է բոլոր կեանքըս միշտ լեցուն.
 Անվախճան է ամեն ձրգտում նրա մէջ.
 Նրա մէջ է հանգիստս անյոյզ և անհոն:

Եւ դու զուր ես աղէտներով ինձ սպառնում,
 Զուր ես դու ինձ կըուի կոչում, այ վիճակ.
 Միշտ պատրաստ եմ քեզ հետ բռնուել ես կըուվում,
 Երբէք ինձնից դու չես խրլել յաղթանակ:

Հոգուս խորքում ես ոյժ ունեմ անսասան,
 Սըրտիս խորքում—արեան բորբոք ու կըրակ.
 Խաչիս ներքոյ—հանգստեանս է օթեան,
 Խաչիս վըրայ—իմ սէրը սուրբ, անապակ:

Խ Ո Յ Ե Ր

1.

Մ Ա Ր Դ

Ո՛րքան թովիչ է Աստուծոյ աշխարհում
Ամեն արարած—որքան զեղանի.
Բայց մարդ-էակից չըկայ զեղանին,
Ոչ մի բան նրա թովչանքը չունի:

Մերթ նա բուռն ու խոր ատում է իրան,
Մերթ նա իր անձին ընծայում զըզուանք.
Մերթ նա սիրում է, մերթ հիասթափվում,
Վայրկեան ապրելու—դողդողում ողջ կեանք...

Երբ սանձ չի գնում նա իր կրքերին,
Նա յազեցնում է երկիրն արիւնսով.
Երբ նա չի զըսպում իր կամքը մտի,
Նրրա տակ եռում, փոթորկվում է ծով:

Բայց կանցնեն մի օր այդ մութ հակումներ,
Լուսով կըշողան խել ու միտ մարդկան.
Եւ երկրիս վըրայ իր զեղեցկութեամբ
Կը նըսեմացնէ մարդըս ամէ՛ն բան:

Հեշտ է մեզ խելքով աշխարհն ընդդրսկել
 Ուր միտքն է ազատ թըռչում, սոււառնում:
 Ինչին մեր միտքը չէ կարող հասնել
 Մենք այն էլ կարծես, լաւ ենք ըմբռնում:

Դատում ենք խըստիւ, ամեն ինչ հաշվում,
 Զը բացած սակայն ծածկոցն դարերի.
 Մյնտեղ է հասել որ չենք էլ քաշվում
 Խորխտալով մեկնել զաղանիքն աշխարհի:

Գոյութեան օրից մենք մինչև հիմայ
 Ի՞նչեր չենք տեսել՝ եկամ ու անցամ—
 Ախտերի՛ ճընշում մեր կեանքի վըրայ,
 Ազգեր զօրացամ, ազգեր տապալում:

Սպրելով մենք միշտ խորն ենք թափանցել
 Բընութեան խորշեր, եւ մեր գիտցածից
 Շատ բան դիւրի՛ն է մեր միտքը անցել,
 Շատն էլ քաղել ենք մենք յամառ կըռուից:

Եւ որքան քիչ ենք մենք առաջդիմած...
 Ի՞նչ կար խոր հընում—դեռ մե՛լ թ մեղ համար,
 Ի՞նչ է մեր գալիքն—այդ էլ քողարկուած,
 Ի՞նչ ենք մենք այժրմ—այդ էլ է խաւար...

Լոկ փորձն է ասում, որ այստեղ արդէն
 Մեղնից առաջ էլ մարդիկ են ապրած,
 Ապրում ենք և՛ մենք, յետոյ էլ կապրեն—
 Ահա ի՛նչ դիտենք և ի՛նչ է եղած...

ԽՐՃԻԹ

Գետի է՛ն կողմ, լեռան վերայ
Կանաչ անտառն աղմբկում:
Լեռան տակին, գետի ափին
Մի խրճիթ է երևում:

Այն անտառում երգ է երգում
Բըլբուլն անուշ, բարձրաձայն.
Այն խրճիթում կին է ապրում—
Սյրի, ջահել, մեն-միայն:

Եւ այդ գիշեր—կէս գիշերին
Պէտք է կըտրիճ, տաք-արիւն
Ջահել մի տղայ ջահել այրուն
Գար անպատճառ տեսութիւն...

Ուշ գիշերին ձուկ էր ուտում
Ջինորսն զետում թոռ գրցած.
ԳէՖ անելու, գիշերելու
Դէպի խրճիթ նա լողաց:

«Այ իմ ձրկնորս, այ իմ հոգեակ,
Մի՛ գար դու իմ օթեան.
Իմ սկեսրարը տանն է այսօր,
Սիրելի՛ չես դու նրանն:

«Մի նեղանար ու յետ դարձիր
Ջրկնորսական քո տրնակ.
Էգո՛ւց արի, մէկ տեղ աղատ
Մենք քէՖ կանկնք մեն-մենակ:»

—Ա՛հ, քամի՛ է, սաստի՛կ քամի
Գիշերն է մո՛ւթ, ո՞ւր գընամ...
Լաւ է այստեղ, գետի վերայ
Մինչև լուսը կը մընամ:

Ուշ գիշերին մի սովորաբար
Կէս ճամբին էր մընացած.
Ճամբէն ծրուեց, ջահէլ այրուն
Գիշերելու նա գընաց:

«Ձան սովորաբար, ի՞նչով այրիս
Քեզ այս ժամին մեծարի...
— Ո՛չ խրճիթն եմ վառել այսօր,
Ո՛չ խոտ ունեմ, ո՛չ գարի:

«Լաւ է, շտապես, դու գեղ գընաս,
Սանահէրիս հիւր լինես.
Միայն, տն՛ս հա՛մ, էգուց ինձ դաս,
Աչքի՛ս վըրայ տեղ ունես:»

— Գեղն հեռու է, համ էլ խեղճ ձիս
Է՛լ շարժուելու հալ չունի.
Ես ամեն բան հետս եմ առել,
Հողի՛ս, դու հողս մի անի:

Երէկ սաղ օր քաղաքն էի,
Սյնտեղ առայ ամեն բան.
Ահա վաղուց քեզ խոստացած
Ե՛ւ իմ ընծան պատուական:

«Ա՛խ, չեմ ուզում ես քո ընծան...
Համ քէ՛Քըս չէ իրա տեղ.
Գլուխըս սաստիկ ցաւ է բըռնել.
Սանահէրիս գընա՛ գեղ:

— Է՛հ, էդ ցաւը դատարկ բան է,
Ես ճար ունեմ քո ցաւին.
Երկու խօսք է, կասեմ, ձեռաց
Ցաւըդ կանցնի, իմ անգի՛ն:

Ահա՛ շողաց լոյս ու կըրակ
Ձահէլ այրու խրճիթում:
Նա թանկագին իր հիւրերին
Արդէն հաց է պատրաստում:

Ջրկնորսի հետ հացի նըստած՝
Քէֆ է անում սովաքար.
Պատուհանից աչք չի պոկում
Կըտրիճ տըղան՝ սիրտը վառ...

—Ջրկնորս տխուհի, գինի խըմի՛ր,
համ ինձ ածա, համ այրուն.
Թէ շնորհք ունես, վե՛ր կաց, մէկտեղ
Պար գանք, երգե՛նք ես ու զուն:

Ես սիրում եմ միշտ մարդու հետ
Ձան ասել ու ջան լըսել.
Ձեր փեշակն է—որսը բըռնել,
Մեր փեշակը—որս գընել...

Դէ՛, խնդրում եմ, հետըս վարուի՛ր
Պարզ, հասարակ, եղբոր պէս.
Ամեն մի լաւ, բարի մարդուն
Այ ի՛նչ խրատ եմ տալիս ես.—

Երբ դարդ ունես—դարդ մի՛ անի,
Երբ գործ ունես—գործ արա՛.
Իսկ տեղն եկաւ —էդ երկունն էլ
Մուսցի՛ր ու քէ՛ֆ արա:

Ու ըսկսեց սովաքարը
Ջրկնորսի հետ հա՛ երգել,
հա՛ պար գալով՝ ջահէլ այրուն
համ պաչպըջել, համ զըրկել...

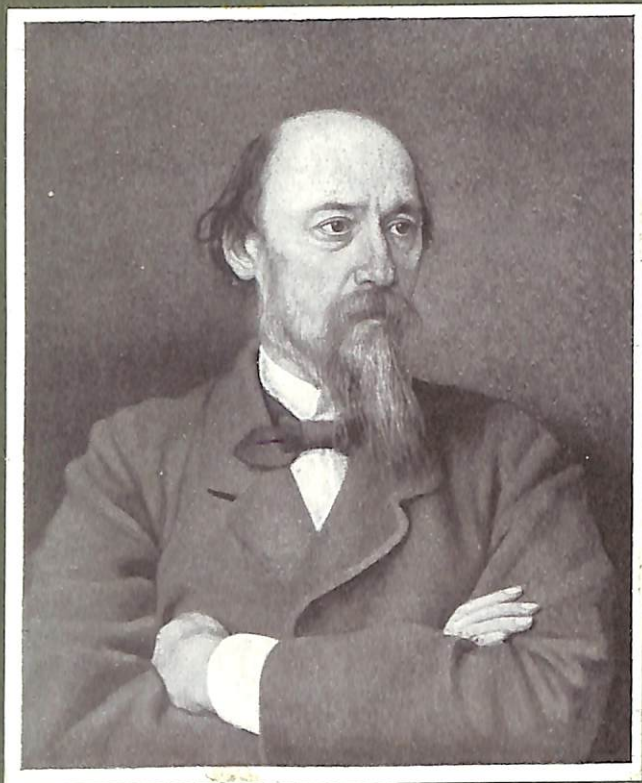
Ջրհամբերեց կըտրիճ տըղան,
Սիրան ու հոգին կրակ առաւ.
Աչք ճըպելում՝ զուռը բացեց,
Կայծակի պէս նե՛րս թըռաւ...

Եւ այդ օրից էլ խըրձիթում
Մարդ չի ապրում... Նա միայն
Եւ ամայի՛—լոկ բըլբուլն է
Շուրջը երգում բարձրաձայն...

ՆԻՈՒՅՑ ԱԼԵՔՍԵՎԻԶ ՆԵԿՐԱՅՈՎ

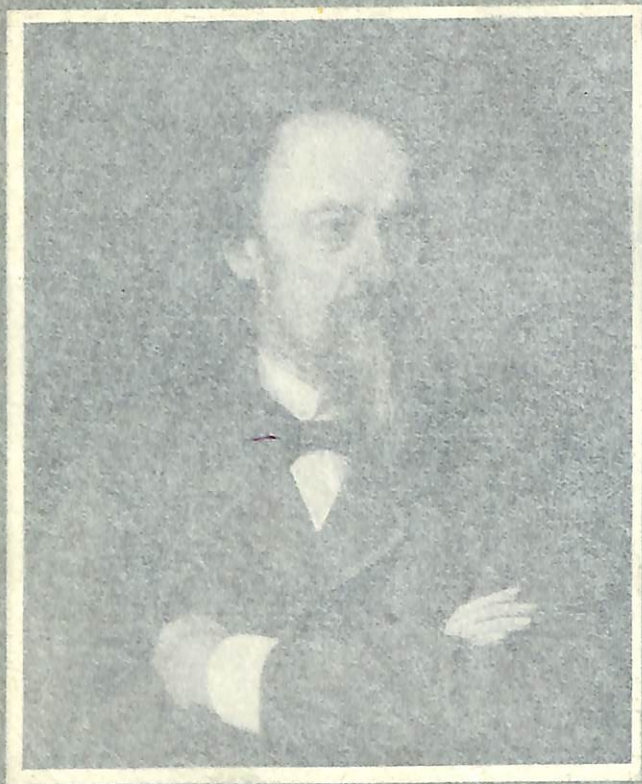
(Ծնաւ 22 նոյեմբ. 1821 թ. վախճ. 27 դեկտ. 1877 թ.)

John Maynard

ԲԱՆԱՍԵՆՆՈՒԹԻՒՆԵՐ ՆՊՈՒՅԻՆ

ԲԱՆԱՍԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԵԿՐԱՄՈՎԻ

Երազ էր ... Ժայռի զաղաթին կանգնած՝
 Ես ուզում էի ինձ ծովը նետել.
 Յանկարծ ինձ յուսոյ հրեշտակ երևաց
 Եւ անոյշ ձայնով ըսկսեց երգել.

«Սպասիր զարնան: Ես կը գամ շուտով,
 Կը գամ, քեզ կասեմ—մտրդ եղիւր նորից,
 Մըռայլուած միաքրդ կը վառեմ լուսով,
 Թըմբեցնող նիրհըդ կըցրուեմ աչքից»:

«Կը տամ քեզ նորից երջանիկ օրեր,
 Նոր ոգի կառնէ մուսաղ ինձանից.
 Եւ դու բախտաւոր՝ կը քաղես հասկեր
 Քո նուիրական չը հնձուած արախց»:

ՆԵՐՒՐ

Ներիւր... Մի՛ յիշեր դու օրերն անկման,
Օրերը վաշտի և վահատութեան.
Մի՛ յիշեր ո՛չ ցաւ, ո՛չ դառն արտասուէք,
Ո՛չ խանդոտ սրբտի զայրոյթ ու յուզմունք:

Բայց, անի, այն օրերն, երբ ոսկեպրտակ
Մեզ փաղաքշում էր դարնան արեգակ,
Երբ մեր ուղին էր պայծառ, լուսավառ,—
Այն օրերն օրհնի՛ր և մի՛ մոռանար:

ՍԻՐՈՒՆ ՆԱՅԻՆԻՔ...

Սիրուն հայրենիք, դեռ այսպէս ուրախ, ջերմ զգացումով
Երբէ՛ք չեմ անցած ես քո դաշտերով:

Տեսնում եմ մանկան մայրական զրկում անհոգ խաղալիս
Եւ վրսե՛մ մըտքեր յուզում են հոգիս:

Բարի՛ ժամին ես դու աշխարհ եկել, նազելի՛ մանուկ,
Դու է՛լ չես տեսնիլ ճորտի արտասուք:

Դու մանկութիւնից, հեռու կապանքից, անվախ ու ազատ
Քեզ զբաղմունք կընտրես՝ սրբտից հարողատ:

Կուզես—դու անվախ երկինք կըթռռչես, սէգ արծուի նրման,
Կուզես—դու յաւեա կըմնաս շինական:

.....

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՆԵՐԲՈՂ

Բարի՛ գործեր են կեանքըդ զարդարում,
Քեզ մարդ չե՛ հասնի իր շնորհք ու գործքով
Եւ—օհ, երկինքն եմ ես վըկայ բերում—
Որ քեզ յարգում եմ խորի՛ն յարգանքով...
..

Դու ճանձին անգամ չես հասցնի չարիք,
Պատրաստ ես օգնել և՛ չարագործին.
Եւ չե՛ն գողնովի քո անբաւ բարիք,
Ձե՛ս զըրկած անտէր խեղձին ու որբին:

Որպէսզի բաներդ երթան աջողակ,
Ձե՛ս ձրգտում «հզօր մարդու» խնամութեան,
Եւ ծուռ մրտքով չե՛ս նրա հետ մենակ
Թողնում քո հասուն, սիրուն աղջկան...
..

Ձե՛ս գարշում երբէք դու անուս, կոպիտ
Ռամկական դասի անմաքուր տեսքից,
Եւ մեծամօրուս ազգակիցներիդ
Ձե՛ս քըշում բռունցքով քո դրուան շեմքից:

Ձե՛մ հարցնիլ—ո՛ւսկից և եր՞բ ձեռք բերար
Սէ՛յն բոլորն, ինչ որ դու ունես հիմայ.
Գիտեմ, քո ազնիւ գործերի համար—
Ո՛ղջը երկնից է թափուել քո վըրայ...
..

Բարի՛ գործեր են կեանքըդ զարդարում,
Քեզ մարդ չե՛ հասնի իր շնորհք ու գործքով.
Եւ—օհ, երկինքն եմ ես վըկայ բերում,—
Որ քեզ յարգում եմ խորի՛ն յարգանքով...
..

Օ՛, ԵՐԳԵ՛Ր, ԵՐԳԵՐ...

Օ, երգեր, երգեր—միանկ վրկաներ,
Աշխարհի համար թափած արցունքիս.
Ձեզ միշտ ծընում են դառնաղէտ ժամեր,
Երբ փոթորիկ է պաշարած հոգիս...

Մընվում էք, զիպչում մարդկանց սրբոտերին,
Որպէս ալիքներ կարծրո ժայռերին...

ԵՐԲ ԱՂԵՐՍԱԼԻ...

Երբ աղերսալի խօսքով համոզման
Ես աղատեցի քո կորած հոգին
Մաշիչ խաւարից անկման, մոլորման.
Եւ ողջ էութեամբ դու խոր տանջանքին
Անձնատուր եղած՝ դառն անիծեցիր
Քեզ պատող արատն—ու արտասուեցի՛ր.

Երբ դու անցեալի տըխուր յուշերով
Մոռացկոտ խիղճըդ պատուհասելով,
Ինձ պատմում էիր քո կեանքի արկած,
Ա՛յն բոլորն, ինչ որ առանջ էր եղած.

Երբ դէմքըդ յանկարծ ծածկելով ձեռքով,
Դու լի՛ ամօթով, լի՛ զարհուրանքով,
Խոր հեկեկացիր անզուսպ, դառնագին,
Խռովուած էր քո միտքն, խռովուած—քո հոգին.

Հաւատան, այնժամ ես անփոյթ չէի,
Ես անյադ ուշով քեզ լըսում էի...
Եւ, զըժբանիս էակ, ես քեզ Հասկացայ,
Ո զջը ներեցի, ողջը մոռացայ:

Բայց էլ քնչու ես զաղտնի վարանքին
Դու ամեն մի ժամ տուած քո հոգին.
Մի՞թէ անհեղիւ կարծիքին մարդկանց
Դու էլ ես արդէն զըլուխ խոնարհած:

Ոչ, մի հաւատար զու կեղծ ու պատիր
Ամբոխի խօսքին—և հեռու վանի՛ր
Քեզնից կասկածանք, մաշող զգայմունք—
Երկչոտ սըրտիդ մջ թագուցած խորունկ:

Զ՞ուր տառապելով, անձնատ՞ուր թախծին,
Ո՛հ, մի ջերմացրու քո կըրծքում օձին...
Եւ զու սիրակոչ, ազատ, համարձակ
Մըտի՛ր տիրուհի իմ տան յարկի տակ:

ԳԻՇԵՐ Է...

Գիշեր է... Քընի ախորժանք չըկայ,
Արդէն վայելած ամեն զուարճանք,
Մենք աղօթելու պատրաստ ենք հիմայ,
Միայն չըզիտենք—ու՛մ ի՞նչ ցանկանանք:

Ցանկանք մենք նրան գիշեր բարերեր,
Ով յանուն Փըրկչի համր է և համբեր.
Ու՛մ զըժնեայ աչքից չե՛ն հոսում արցունք,
Ով չէ՛ արըտնջում, միշտ փակ են շըրթունք:

Ու՛մ կոշտ ձեռքերը միշտ բան ու գործում,
Տալիս է հընար մեզ առօք-փառօք
Թաղուէլ արուեստի, զխուսթեան ծոցում,
Սիրե՛լ անուրջներ, ախտերի՛ բորբոք...
||

Ով միշտ խաւարում անլոյս, անթափանց,
Անգիտակ—ի՛նչ է իրաւունք, Աստուած,
Անդէ՛կ է կեանքի շաւղովն աստանդում,
Որպէս անձրրագ ստորերկրեայ բանտում...

ԵՐԱՆԻ ԱՆՉԱՐ ԱՅՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ...

Երանի՛ անչար այն բանաստեղծին,
Ում մաղձն է սակաւ, զգացումը—լի՛.
Ողջագուրճում են նրան սրբոագին
Բարեկամները խաղաղ արուեստի:

Ամբոխի միջում նրա ականջին
Անվերջ հասնում է շոյիչ համակրանք.
Օտար է նրան կասկածանք ներքին—
Ստեղծագործ ոգու այդ խորի՛ն տանջանք:

Անձնատուր անփոյթ և հանգիստ կեանքին,
Խըստաշունչ հեգնող նա երգն ատելով,
Խոր տիրանում է ամբոխի սրբտին
Իր խաղաղասէր, շոյիչ քրնարով:

Զմայլվե՛լմ, տարվե՛լմ են նրա մեծ խելքից,
Զունի՛ նա նեղիչ, չունի՛ բամբասող.
Եւ նրան մարդիկ ժամանակակից
Մահից առաջ են պատրաստում կոթող...

Բայց վայ այն հրդեհին, որ քաջ, անվեհեր
Հանդէս է հանում աղնիւ հանձարով
Ամբոխի ախտե՛ր ու մոլութիւննե՛ր—
Բախտն է դէպի նա անգութ, անգորով:

Կրօնքում սրնուցած սերմն ատելութեան,
Զինուած հեզնանքով, ծաղըր—շըրթունքին,
Նա միշտ անցնում է տատասկոտ ճամբան՝
Իր պատուհասող քրնարը ձեռքին:

Եւ մատնուած անգուսպ, չար պարսաւանքի,
Նա ղրրուատներին ականջ է դրնում
Ո՛չ անոյշ խօսքում փառքի ու գովքի,
Այլ գոռ ու վայրագ աղաղակներում:

Վառ ցրնորներին իր վըսեմ կոչման
Ե՛ւ հաւատալով, և՛ կասկածելով,
Նա կեանքում սէ՛ր է քարոզում մարդկան,
Քարոզում ժրխտիչ, հակաճառ լեզուով:

Եւ նրա խօսքի ամեն մի հրնչիւն
Ծրնում է անհաշտ թըշնամիք դաժան՝
Թէ՛ դատարկամիտ, թէ՛ խել, թէ՛ գիտուն—
Ամե՛նքն էլ պատրաստ խաչելու նրան:

Անէ՛ծք են թափում չորս կողմից վըրան...
Բայց մարդիկ նրա մահը տեսնելով,
Ի՛նչեր նա արեց—այնժամ կիմանան,
Եւ ի՛նչպէս սիրեց—նա միշտ ատելով...

Նա հէգ կին էր—մայր բազմահոգ ու թըշուառ,
 Եւ նրա շուրջ մինչդեռ զուարթ ու կայտառ,
 Վըխտում էին երեք փոքրիկ մանուկներ,
 Մայրը յառած մանկանց վըրայ իր աչեր,
 Լի տըխրութեամբ մըմընջում էր. «Մյ որդիք,
 Երանի՛ր դուք իսկի աշխարհ չը դայիք.
 Անշե՛ղ կանցնէք դուք ձեր ուղին, բայց էլի՛
 Միշտ կը մընտք ճակատագրին խեղճ՝ գերի...»

Մի՛ պըղտորիր զաւակներիդ ջինջ հողին
 Բո՛ վըշտերով, այ ցաւատանջ, դըժբախտ կին.
 Պատմի՛ր նրանց, պատմի՛ր մանուկ հասակից,
 Որ կան օրեր, կան ժամանակ ու տարիք,
 Երբ կեանքի մէջ տատասկահլուս պըսակից
 Չը կայ ոչինչ—առաւել քան զցըր, երջանի՛կ...

Ո՛չ չեմ յիշում երբէք ես մեղմ, զըգուալի,
 Գողտրի՛կ տաղեր չըքնաղ, քընքոյշ մուսայի.
 Որպէս ոգի, նա երկնային բարձունքից
 Չէ՛ սաւառնել անլըսելի դէպի ինձ,
 Չէ՛ վարժեցրել իմ լըսելիքն մանկական
 Հարթ, ներդաշնակ տաղերգութեան զիւթական.
 Եւ ոչ սրինգ է թողել նա իմ որրանում:
 Ծաղիկ կեանքիս խոկումներում, խաղերում
 Նա չէ՛ յուզել միտքըս աղօտ ցընորքով,
 Ո՛չ ցոլացել յանկարծ գեղուն իր դէմքով,
 Որպէս սիրող ընկերուհի սըրտազին,
 Զմայլած աչքիս—իմ այն գարուն հասակում,
 Երբ շողկապուած սերն ու մուսան անմեկին
 Լի անձկութեամբ մեր արիւնն են բարբոքում... .

Բայց ինձ վերայ վաղ ծանրացան լուծ, կապանք,
Այլ մուսայի՛ աչքից ընկած, անզրզունք,
Որ միշտ կեանքում ուղեկցելով խեղճերին,
Հէզ վրկայ է նրանց ցաւին, վըշտերին.
Այն մուսայի՛ լացող, տըրտմող ու ցաւող,
Մի՛շտ տենչացող, մի՛շտ գըլխակոր աղերսող
Որի աչքում միակ անհաս պաշտելին,
Երազ-կուռքը—լոկ ոսկին է ու ոսկին...
Եւ այն օրից, երբ ես եկայ լոյս աշխարհ,
Որպէս հաճոյք և քաղցրութիւն ինձ համար,
Հին խըրճիթում, մըխող ճրագի առաջին,
Ցաւից սպանուած, գործի բեռը կոր մէջքին,
Նա երգում էր—և նրա պարզ, վըշտառատ
Երգում անվերջ լըսելի էր մի՛ գանգատ:
Իսկ երբեմն էլ յանկարծ նեղուած սուր վըշտից,
Նա ողբում էր՝ իմ ողբանքին ձայնակից.
Կամ խռովում էր նա իմ նիրհը մանկական
Շուայտ կեանքի խինդ ու տաղով... Եւ, սակայն,
Նոյն լաց-հառաչն անելի էր խիստ հընչում

Նրա այդ նոր աղմկալից խրախճանքում.
Եւ ի՛նչ չեկար այդ խելայեղ խառնուածքում—
Նանիր կեանքի մանր ու գըծով հաշիւներ,
Մատղաշութեան տե՛նչ ու ցընորք գեղեցիկ,
Խեղդուած արցունք և խորտակուած յոյս ու սէր,
Անէ՛ծք, բողոք և ուժազուրկ սպառնալիք...
Եւ սըրտմըտած՝ անխել մուսան երգվում էր
Կեղծիքի դէմ յամառ կըռիւ ըսկսել...
Նա խաղում էր օրոցքիս հետ մոլեգին,
Իրան տուած ժանդ ու վայրագ հըձուանքին.
«Վրէ՛ժ» էր կոչում—և հուր, որտա երկնքից
Ցասկոտ լեղուով կանչում իրան աջակից:

Բայց դըժնութեան փոթորկայոյց բըռնկումն
Հաստատուն չէր նրա սիրող, մեղմ սըրտումն.
Մաշէջ ցաւը կամաց-կամաց մեղմացած՝
Հանդարտվում էր ու թուլանում... և յանկարծ
Ողջ այդ վայրի կատաղութիւնն կըբերի,
Այդ դըժնաշունչ սաստկութիւնը վըշտերի

Քաղցր հատուցում, փրկանք էին ըստանում
Այն գեղեցիկ և վեհագոյն բուստում,
Երբ հեղ մուսան թեքուած վըրաս լիագութ՝
Շըընջում էր. «Ներիր, ներիր թըընամուգ»:

Այդպէս մի կոյս՝ յաւէտ լացող, անմեկին՝
Ինձ երգում էր իր երգերը խրստազին,
Մինչ, վերջապէս, և՛ նրա դէմ կատաղի
Սովորական հերթով ելայ ես կըռուի:
Բայց ամուր կապն, որ իրար էր մեզ կապում
Մանկութիւնից—մուսան խըզիլ չէր շտապում:
Նա շըընջերեց ինձ անդունդներ չարքի,
Կոպիտ ոյժի, քաղցի, վըշտի, կարիքի.
Եւ իմ հոգին մըտերմայրած իր ցաւին՝
Օրհնեց, որ այդ ցաւը պատմեմ աշխարհին...

ԾՆՆԴԱՎԱՅՐՈՒՄ

Այ ճոխ արտեր՝ լի հասկ բըռնած՝
Իմ հայրենի աշխարհի.
Դուք ծաղկում էք, բայց ես քաղցած,
Ես հազիւ եմ կենդանի:

Է՛հ, այսպէս եմ ծընուել մօրից,
Այսպէս է դիրն իմ ճակտիս,
Որ ճորտերի ցանած հացն ինձ
Ո՛չ մի օգուտ չի տալիս...

Երկնի ծայրին ամպ է կիտում
Տրևուր, լալկան ցուրտ քամին
Մութ անտառը խուլ շքշքնջում,
Հեծում ջարդուած եղևին:

Փռուց տերևն հողմահալած
Դէպի գետափ սրլանում:
Փրչում է ցուրտն—ու զայրացած
Չոր, խրստաչունչ ձայն հանում:

Մութ է պատել ամենուրեք,
Մութ տաղտկալի, տրխրաբե՛ր.
Ճիչ են բառնում խեղճ, ահաբեկ
Օղում ճախրող ագռաւներ:

.....

Խընջոյք կոչուած՝ շտապ անցնելիս աղտուցելով լի շուկան,
Երէկ յանկարծ ինձ ապշեցրեց մի այլանդակ տեսարան.
Հացավաճառն, որի տաշտից թրուցրել էին կրտոր հաց,
Լեղին պատառ ու գունաթափ, լաց-վայնասուն բարձրացրած՝
Տաշտը թողել ու վազում էր. «Բըռնէ՛ք գողին» բռուլով,
Եւ բըռնեցին հացի գողին՝ չորեք կողմից վրայ տալով:
Կրծած հացը բըռնած ձեռին՝ գողգողում էր խրղճալին,
Հաղար տեղից սերթուկը ծակ, կօշիկ չունէր ոտքերին. Լ
Դէմքի վրայ հիւանդութեան ու տանջանքի թարմ հետքեր,
Ամօթ, աղե՛րս, երկիւղ էին արտայայտում թաց աչքեր...
Յայտնուեց իսկոյն և՛ ոստիկան, պահապանին ձայն տուեց,
Մեծ խրստութեամբ և կէտ առ կէտ նա հարց ու փորձ ըսկսեց...
Վերջն էլ գողին առան քաղցած ու հանգիսով բանտ տարան.
Ես կոչեցի կառապանիս. «Բըշի՛ր, գընա՛ քո ճամբան».
Եւ փութացի ջերմ գոհութիւն, օրհնանք ուղղել առ Աստուած,
Որ ինձ կեանքում ժառանգական կրտոր հաց էր պարգևած... X

Անցնում են տարիք—և ես զգում եմ,
Սպառվում են ոյժերս, սառչում—իմ արիւն.
Օ', քանզոր հայրենիք, գուցէ ես մեռնեմ,
Աչքով չը տեսած քո ազատութիւն:

Բայց մահուան ժամին կուզէի սրբաով
Զգալ, որ լնն է քո բռնած ուղին.
Որ մըշակ որդիդ դաշտը հերկելով,
Մընում է պայծառ, փրփաւետ օրին...

Կուզէի, որ քո հեղաշունչ քամին
Ականջիս հասցնէր մի ձայն անուշիկ,
Կախարդիչ մի ձայն, ուր էլ մարդկային
Զը լըսուէր լաց-կոծ, արեան փոթորիկ...

Թող մեր արդի խախուտ մտան պընդէ միշտ,
Որ հիւն նիւթ է—«Ժողովըրդի ցաւն ու վիշտ»,
Որ արուեստը պէտք է նրան մոռանայ.—
Մի հաւատաք, չէ հընանում երբէք նա:
Երանի՛ չէ տարիներից նա մաշուէր,
Աստծոյ աշխարհն այնժամ զուարթ կը ծաղկէր.
Բայց քանի դեռ ազգեր նեղուած ու աստանդ
Կեանք են վարում՝ խարազանին հընազանդ,
Որպէս նիհար հօտեր այրուած դաշտերում,—
Նրանց սև օրն պէտք է ողբալ երգերում:
Նրանց պէտք է սպասաւորէ միշտ մուսան,
Եւ այդ դաշն է ամենից վեհ, սրբագան...
Ժողովըրդի ցաւն ու դարդը յիշեցնել
Ամբոխ դասին, երբ խրախճանքին անձնու էր՝

Նա անփոյթ է, նա խընդում է ու երգում:
Շարժել խիղճը հրգօրների չոր կրօնքում,
Նրանց ուշքը հանուր վըշաին դարձնելով.—
Օ, դրանից էլ մեծարժան, մեծազով
Ի՞նչ նրպատակ, ի՞նչ կոչում կայ, ընկերներ,
Որին սօէտն իր քընարով ծառայէր...
Ես հէզ ազգիս նուիրեցի իմ քընար.
Գուցէ, մեռնեմ նրան անյայտ ու օտար,
Բայց ես նրան ծառայեցի—և խաղաղ,
Հանդիստ խըղճով կը ողջունեմ ցուրտ դազաղ:
Կըռի՛ւ, կըռի՛ւ ազգի համար եռանդուն.
Թո՛ղ չը յաղթէ ամեն կըռուող թըշնամուն,
Թո՛ղ նա ընկնի... Բայց ամեն մէկն, սիրելիք,
Պէտք է անշուշտ նետուի կըռուի փաթորիկ...
.....

Օ՛ր-Օ՛ր-Օ՛ր-Օ՛ր-Օ՛ր ✓

ձընշում է կուրծքըս անձկութիւն անյագ,
Տանջանքին յաղթել չեմ կարողանում...
Եւ, որպէս զոհին դէպի սուր դանակ,
Ինձ մահի դուռն է իմ ցաւը տանում:
Ո՛ւր ես, ո՛վ մուսաս, ո՛ւր—երգըդ նախկին.
«Ես էլ երգ չունեմ, հայեացքըս անլոյս,
Հազիւ եկել եմ՝ յենուելով փայտին,
Որ ասեմ—մեռնե՛նք, էլ չըկայ մեզ յոյս»:

Եւ ես լըսում եմ, ինչպէս բահ, թիակ
Խուլ թըխկթըխկում են... և ապա լըռում...
Եւ չըկայ մուսաս—իմ կարող հրեշտակ,
Եւ հանդ հիւսելն է ինձ դաւաճանում:
Բայց այդ խորանինջ գիշերուայ ժամին
Ես միայնակ չեմ... Ահա՛ սքանչելի

Մի ձայն է հասնում իմ ականջներին—
Այն մորթս ձայնն է. «Որդեակ սիրելի,
Ժամ է, ժամ է քեզ,—ասում է նա ինձ,
Որ միջօրէի այդ կիզէ տապից
Դու ազատ՝ զբանես խողաղ օթեան,
Նընջի՛ր, իմ զաւակ, նընջի՛ր, աննըման.
Ա՛ն քեզ վաստակից ցանկալի պրսակ,
Ստորակ չես այլ ևս, այլ—պսակուած արքայ,
Չես մաշուիլ այլ ևս ծանրը բեռի ասկ,
Ոչ ոք չէ կարող իշխել քո վըրայ»:

«Մի՛ վախիր շերմից—օտար չէ նա ինձ,
Մի՛ վախիր, թէ կան որոտ ու կայծակ,
Մի՛ վախիր թոյնից և ոչ էլ սըրից,
Երկիւղալի չե՛ն շղթայ ու մրտրակ.
Մի՛ վախիր հողմից, ահեղ փոթորկից,
Անտուտ օրէնքից, սպօրէն գործքից,
Մի՛ վախիր—էլ լաց, հառաչք մարդկային
Չես յուզել մաշուած քո սիրան ու հողին»:

Քընի՛ր, մարտիրոս, հեզ, համբերատար,
Եւ դու կը տեսնես հայրենի աշխարհ
Ազնա ու հըպարտ, քանջ ու բախտաւոր,
Քընի՛ր դու հանդիստ... Օր-օր-օր—օր-օր:
Դեռ երէկ մարդկանց չարաթոյն լեզուն
Այնքան անարգանք հասցրեց քո հողուն.
Բայց դու աներկիւղ ողջունի՛ր մահուան,
Վերջ ամեն ինչին, վերջ և չարութեան...
Մի՛ վախիր, հոգեակ, և՛ զըրպարտանքից,
Դու տուրք կենդանի հատուցիր նրան.
Մի՛ վախիր ձրմբան դրժնդակ ցըրտից,
Ես քեզ կը թաղեմ ջերմաշունչ զարնան»:
«Մի՛ վախիր թոյնից դառն մոռացման,
Տես, արդէն, որդեակ, բրանել եմ ձեռքիս
Պրսակը սիրոյ, պրսակը ներման,
Որ հայրենիքն է քեզ պարզե տալիս...
Յամառ գիշերին կը յաղթէ ցերեկ,
Եւ հայրենիքու՛մդ դու ամենուրեք
Կը լսես, ինչպէս բռնած սար ու ձոր՝
Կը թընդայ քո երգն ... Օր-օր-օր—օր-օր...»

Անդոր մարմինըս հանդիստ է խնդրում,
 չոզիս առչորում մի գաղտնի փափագ...
 Վայ քեզ ծերութիւն, այդ կեանքն է հեցնում,
 Եւ քո կրեսին ասում համարձակ.—

«Էլ զօր ես ձրգտում դու վայելքներին,
 Բանականութեան սիրարդ խոնարհիւր,
 Եւ ականատես քո տանջանքներին՝
 Անգորութիւնըդ ըզգալով—մեռի՛ր...»

Աստուած, տուր ազգիս բարիք ամենայն,
 Օրհնի՛ր ազգային և՛ գործ, և՛ վաստակ.
 Ազգում ազատ կեանք, արդար դասաստան
 Հաստատուն պահիր ամեն ժամանակ:

Որպէսզի ազատ աճեն, զարգանան
 Նորածիլ գործքեր՝ ազգին շահաւոր,
 Սփռի՛ր ազգի մէջ Դու սէր զիտութեան,
 Յոյց տուր ուսմունքի ուղին լուսաւոր:

Եւ մի՛ թող տանջուիլ մաշեչ լըծի տակ
 Այն ընտրեալներիդ չար կապանքներում,
 Որոնց ձեռք մի օր Դու լուսոյ գրօշակ
 Սիրով պիտի տաս հայրենի երկրում...»

Ահա այս էլ հիւանդանոցն: Կիսարթուն
 Վերակացուն հազիւ աչքը բանալով,
 Ճրագի լուսով մեզ ցոյց տուեց մի անկիւն.
 Այնտեղ կեանքի վերջին օրերն համրելով,
 Դանդաղ կերպով, անտուն-անտէր, բարձիթող
 Շունչ էր փրչում աղքատ, ազնիւ մի գրող:
 Եւ ահամայ նախատեցինք մենք նրան,
 Որ մարդաշատ այս քաղաքում նեղն ընկած՝
 Նա չէր ասել մօտիկ մարդկանց ոչ մի բան,
 Եւ ապաստան հիւանդանոցն էր ընտրած...

«Է՛հ, ի՛նչ կայ որ», — ասաց նա մեզ հանաքով,
 «Կեանքըս խաղաղ անց է կենում և՛ այստեղ:
 Ես նայում եմ շուրջս զիտող հայեացքով
 Եւ շատ բան եմ զըմնում, իրաւ, — հանձարեղ

Մեր Գօգօլի գրողին արժան այս վայրում...
 Ահա, նայէ՛ք այն պարոնին, որ լուրիկ
 Մահիճների չորս բոլորքն է թափառում:
 Կազմած ունի նա ծրուագիր գեղեցիկ,
 Ափսոս, միայն խեղճը («մի բան») չի ձարում—
 Խոշոր գումար... Թէ որ գումարն այդ ձարէր,
 Վաղուց բանջարն ազամանդ կը դարձնէր.
 Խոստացել է և՛ ինձ առնել թե՛ր տակ,
 Ու միլիօն էլ հէնց սկզբից տալ վաստակ:

«Ահա ծերուկ և՛ դերասան... Նա կեանքում
 Անդհունակ և՛ մարդկանցից, և՛ բախտից,
 Ի՛նչ էլ ասի—միշտ երկտող է մէջ բերում,
 Այն էլ սըխալ, իր հին, սերտած զերերից:
 Բարեսիրտ է, ուրախ, քիչ էլ կրուարար,
 Բայց, ափսոս, որ հիմայ քնած է (թէ՛ մեռած),
 Թէ չէ՛ ձեղ էլ կըխընդայնէր անպատճառ...
 Համար տասը հիւանդն էլ է լուռ կեցած.
 Բայց ի՛նչպէս էր նա իրանց զիւղն երազում,

Ի նչպէս մաշվում իր օջախի կարօտից,
Վերջին զգուանք ու համբոյժ էր աղերսում
Իր սիրասուն զաւակներից, կրնոջից:
Էլ մի՛ զարթիր, այ խրդճալի, այ անտէր,
Հէնց այդպէս էլ թմրութեան մէջ մեռի՛ր դու...
Սիրող ձեռքով չեն փակուելու քո աչքեր,
Պահապանն է, աւանդ, նրանց փակելու:
Վաղը կրգան օրապահներ, կը նայեն,
Եւ կը ծածկեն մեռածներին սաւանով,
Հաշուով նրանց մեռելատուն կը ամենն,
Հողին կը տան դարձեալ մի-մի հաշուելով:
Սյնուհետեւ, ո՛վ սրբապալ, սիրող կին,
Իզուր կըգաս հիւանդանոց, կը փրնտուես,
Ի ու չես զբանիլ երբէք քո խեղճ ամուսնին,
Թէկուզ ամբողջ մայր-քաղաքը փորփրես:

«Հէնց նոր այստեղ ահիղ մի դէպք պատահեց.
Գերմանացի մի ծեր պատար իր սրբուն
Սյց էր եկել—երկար, երկար որոնեց...

«Ահա այնտեղ մեռելների կայ ջոկ տուն,
Սյնտեղ վրնտուէք»—ասաց ծառան անտարբեր.
Խեղճ ծերունին դողաց, քիչ մնաց վայր ընկներ,
Սրբապատառ, զուխը կորցրած՝ վաղեց զէն,
Եւ, ասում են, ցրնորուել է նա արդէն...
Նա շքրջում է զխահներում շարունակ,
Սչքից անվերջ արցունք թափում աղեկեղ,
Լուռ անցնում է մէկ զխակից միւս զխակ,
Լուռ խօնարհվում, տրնդղում ամեն մի երես...
«Ասենք, մի՛շտ չէ այստեղ միայն օտար ձեռք
Փակում աչքեր, ցանում վերան վերջին հող.
Ես յիշում եմ—արիւնշաղախ, զըլխին վէլք,
Մեղ մօտ բերին կէս զիշերին մի ծեր զող.
Չար ընկերն էր կատաղութեան բոպէին
Նրան բանտում վերաւորել: Բրժբշկին
Նա չէր լըսում, ոչ պատուէրը կատարում,
Սյլ շարունակ անհանդիստ էր ու սպառնում...
Մօտենում է խամոզ-կինը հիւանդին,
Ցընցվում յանկարծ, ապուշկըտրում զարմանքից,

Նա լուռ, կարծես, չի հաւատում իր աչքին,
Սչք չէն պոկում նրանք իրար երեսից...
Վերջն այն եղաւ, որ արեան մէջ շողախուած
Սյդ ոճրագործն՝ հարբած, կոպիտ ու զաժան,
Յանկարծ լացեց, աղի-աղի հեկեկաց
Իր անդրանիկ մաքուր սիրոյ յանդիման...
(Մանկուց էին նրանք իրար ձանաչում)...
Կարճ միջոցում խիստ փոխուեցաւ ծերունին.
Սմբողջ օրեր նա լալիս էր, աղօթում,
Ուշագիր էր և՛ բըժըշկի պատուէրին.
Սակայն խեղճին փրօկել էլ չէր կարելի...
(Ես յիշում եմ այդ զիշերը արևսրալի) —
Նա պառկած էր արդէն անշունչ, անկենդան,
Իսկ սիրոյ ձայնն՝ լի՛ ներումով անսահման,
Լի՛ աղերսով — մեղմիկ նրա ախանջին
Շրջընջում էր. «Սպրի՛ր, ապրի՛ր, իմ անգի՛ն»...
Եւ թշուառ կիներն ինչ որ ունէր, ծախսըխեց
Ու իր սերը փառք ու պատուով նա թաղեց...
Օ՛, զժբակտ կին, Երբան գու քիչ կեանք տեսար,

Բայց սիրեցիր Երբան և՛ բուռն, և՛ երկար...
Եւ ի՛նչ առաւ սերը կեանքի խընջոյքում,
Բացի վըշտից ու աղէտից — խեղճ կրնկան.
Առաջ — ամօթ, իսկ ծերութեան հասակում —
Ա՛հ ու տաղնապ վերջին արխուր անջատման...

«Սյտեղ կան և՛ հեղինակներ, պարօններ,
Սհա՛, նայէ՛ք, դուռնա, երկչոտ պատանեակ
Գողտազողի մեր կողմն ուղղած իր քայլեր,
Մօտենում է՛ ձեռքին բրունած հաստ տետրակ.
Գրուցի սէրն է նրան ստիպել ցուրտ աշխարհ
Գալ հարաւից, ոտքով անցնել ձիգ ձամբան.
Խեղճն ուզում էր մըտնել փառքի վեհ տաճար,
Գոհ է, որ գէթ այստեղ գըտաւ ապաստան:
Իր ցընորներն ամենքին էր նա կարդում,
Խընդացողներ ու ծաղրողներ շատ կային,
Եւ միայն ես... ես ո՛չ ծաղրում, ո՛չ խընդում —
Դառն մըտքեր յուզում էին իմ հոգին:
Գրող-եղբայրներ, աղէտալի կոյ մի բան

Ճակատադրած մեր ամենքիս վիճակում:
Եթէ մեզնից ամեն մէկը գէպ իրան
Զրգդար հաւատ—այլ գործ ընտրէր նա կեանքում,
համաձայն եմ, չէին լինի, անկասկած,
Խեղճ գրեչակներ, ողորմելի շնորհքի տէր,
Սակայն չէին լինի նոյնպէս հրոչակուած
Ոչ Շէքսպիրներ, ոչ Դանթէներ, ոչ Սքոտներ:
Կեանքի մարտը մէկին փառքի հասցնելու,
հազարաւոր թոյլերին է զոհ բերում,
Բախտը կեանքում ձրթի ոչինչ չէ տալիս,
Եւ փոխարէն միշտ զսհեր է նա խնդրում»:

Մեր բարեկամն այստեղ խորը հառաչեց,
Եւ սկսուեց տալնապալի զառանցանք...
Սպասեցինք, մինչ հանդարտուեց ու քրնեց
Սպա թողինք ու լուռ մօտից հեռացանք:

✓ ԱՆՅՆՈՒՄ ԵՆ ՕՐԵՐ...

Անցնում են օրեր... Նոյն օդը խեղդուկ, նոյն կեանքը թշուառ,
Նոյն օրհասական շաւղի վերայ է զառամեալ աշխարհ...
Մարդկանց մէջ, ասես, մեռած, քարացած խիղճ, կարեկցութիւն,
Թոյլին, անգորին չըկայ ոչ մի տեղ սէր ու փրկութիւն:

Բայց լուր, երգիչ... Սրգար զայրոյթով, երգով սրբամբտած
Դու մի անիծիր մեր անգութ դարը, արարքը մարդկանց,
Թէ զղացմունքիդ տան աղատութիւն այժմեան օրերում,
Արցունքից հիւծուած՝ վախճանդ կլինի սոսկալի անկում... ✓

Հօւսոյ սերմնացան Հայրենի դաշտում,
Արդեօք դու Հոգն ես անբերրի գրանոււմ,
Թէ սերմն է փչացած.

Թէ ինքդ ես անոյժ կամ անհամարձակ,
Տես, վրտիտ բերք է տալիս քո վաստակ,
Սակաւ է լաւ հայ:

Ուր էք, ով Հրմուտ, զուարթ դէմքերով
Քանջ սերմանողներ, լեցան պարկերով,
Ուր էք... Թոյլերին երկչտա, սրբաբեկ
Իուք առանջ տարէք:

Սերմանէ՛ք աղնիւն, սերմանէ՛ք բարին,
Սերմանէ՛ք յաւերժն—և ձեզ սրբաազին
Շնորհակալութիւն կասէ դարեդար
Հայրենի աշխարհ... .

Ականջ դրած մարտի ահեղ փոթորկին,
Ամեն անգամ, երբ նոր զոհ է նա տանում,
Ես չեմ ցաւում, թէ զոհն ունի ընկեր, կին,
Եւ ոչ իրան հերոսին եմ մեղքանում... .
Աւանդ, կինը կը սփոփուի իր ցաւից,
Կրճուանայ և՛ ընկերը ընկերին,
Բայց կայ մի սիրտ—միշտ բաբախուն, սիրալից,
Նա մինչև մահ չի մոռանալ հեղ զոհին:
Կեղծ ու պատիր մեր առօրեայ գործերում,
Ուր չըկայ վերջ ամեն տեսակ լրկութեան,
Տեսայ միակ անկեղծ արցունքն աշխարհում—
Խեղճ մայրերի այն արցունքն էր սրբազան:
Նրանք երբէք չեն մոռանալ ողջ կեանքում
Իրանց որդոյ՝ ընկած արեան փոթորկում,
Ինչպէս երբէք չի ամբառնալ դէպի վեր
Լացող ուռին գետին կախած իր ոստեր... .

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ Ն Վ

(ՆԱՏՈՒԱՅ)

Շուրջըս հաճար—դաշտերը լե՛ք.
Ո՛չ սար, ո՛չ ծով, ո՛չ ամրոց...
Շնորհակալ եմ, ո՛վ հայրենիք,
Ինձ ամբից քո լայն ծոց:
Միջերկրական ծովից անդին,
Հեռուն, պայծառ երկնի տակ,
Ուզում էի յաղթել վըշտին,
Բայց նա՛ տարաւ յաղթանակ:
Մաշվում էի տաղտուկ, անձայն՝
Ճակատագրից ես պարտուած.
Մէջք ծրուկի այնտեղ նրան,
Բայց ահա՛ շունչդ ըզգացած՝
Գուցէ, ես ցո՛ւ առնեմ կըրկին
Եւ դիմագրեմ գոռ կըռուին...

Բռնն եմ: Փոյթ չէ, թէ իմ յիտքից
Միշտ վազել է նախատինք.
Միշտ դերագաս օտար երկրից՝
Ես երգե՛լ եմ հայրենիք.
Եւ հիմայ էլ ես քո զըրկում,
Սըրտով անյա՛գ, լիասէ՛ր,
Քե՛զ եմ ահա ես պարզեում
Իմ փայփայած երազներ.
Եւ զղածուած՝ ողջունում եմ
Ամենայն ինչ իմ չորս դին...
Ո՛ղջը տեսնում, ճանաչում եմ—
Ահա՛ գետերդ խըսաաղին,
Որ պատրաստ են կըռուի բռնուել
Փռթորկի հետ անդադար.
Ահա՛ սոճի՛ ճո՛խ անտառներ,
Նրանց աղմուկն հաւասար.
Մըշտախաղա՛ղ շէներ, զիւղեր,
Լայնածաւա՛լ ցանք ու վար...
Ահա՛ լեռան լանջին փայլեց

Փոքրիկ տաճար— Աստուծոյ տուն,
Եւ ջինջ հաւատ նա ներշնչեց
Յանկարծակի իմ հոգուն.
Եւ հո՞ւ էն ժրխաում, կասկած.
Ինձ ասում է մի սուրբ ձայն—
Մըտի՛ր այնտեղ գու գրչխաբաց,
Տո՛ւր քեզ խանդի ու զղջման.
Որքան և ջերմ, սիրուն լինի
Օտար երկիրն ու իր ծով,
Նա մեր ցաւին դեղ չի անի,
Ոչ կը ցաւի մեր ցաւով:
Վայր է վըշտի և հեծութեան
Անշուք տաճարն քո երկրում.
Ո՛հ, նրա չափ լաց և կական
Դեռ չեն լըսած չըռումում
Ոչ սուրբ Պետրոսն ձօխ, հոյաշէն,
Ոչ զոհավայր Քօլեզէն...
Այստեղ է միշտ ազգըդ սիրած
Բերել անյաղթ վե՛շտ, թախի՛ծ,

Որպէս սուրբ բեռ— և թեթեցած՝
Անխռով ելել տաճարից:
Մըտի՛ր: Վրբադ պարզած ձեռքեր,
Իր սուրբ կամքով Տէր-Փրօկիչ
Շուտ կամօքէ սրբախդ վէրքեր
Եւ... քո ցաւոտ, հիւանդ խիղճ...
Ականջ դրօ՛ւ... Ըզգայուեցի՛,
Մանկան նրման... Եւ երկա՛ր
Ես լիարցունք աղօթեցի,
Մրաած անշուք սուրբ տաճար:
Հալիս էի և աղերսում
Ես Արարչին երկնքում,
Որ պարգևէ մեղքիս ներում,
Պաշտպան կանգնէ ինձ կեանքում.
Որ պահպանէ ինձ իր Խաչով
Աստուածն համայն խեղճերի՛
Երկիր լըցնող լաց, հառաչով.
Աստուածն իմ սուրբ աշխարհի,
Ուր սերունդներ այս սուրբ վայրում

Պէտք է խոնարհ, ջերմագին
Երկրպագեն ապազայում
Այս աղքատի՛կ սեղանին...

ԻՎԱՆ ՍԱՎՎԻՉ ՆԻԿԻՏԻՆ

(Ծնաւ 21 սեպտեմբ. 1824 Թ. վախձ. 16 հոկտ. 1861 Թ.)

ՆՍՏՈՒՄ ԿՐԻՍՏՈՍ Գ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԻԿԻՏԻՆԻ

Է՛հ, դու, խեղճութի՛ւն, միշտ սովոր լացին,
 Տան մէջ համբերող ամեն դառնութեան.
 Դու ընտելացած կրտոր սև հացին,
 Քաշուող ու վախլուկ օտարի դբռան:

Սմենքի աչքին նայում ես երկչոտ,
 Սնտէր ես, անձա՛ր, ամօթից սպանուա՛ծ.
 Սնկիւն ես կանդնում հարսուաների մօտ,
 Որպէս աչքի փուշ, մերժուա՛ծ ու լքուած...

Դու լճղ ես տալիս — ո՛ւր ջուրն է տանում,
 Ո՛ւր ձամբայ կրտան — այնտեղ ման դալիս.
 Արև ես խընդրում — անձրև ըստանում,
 Բերանդ են փակում՝ շիտակ խօսելիս:

Գարունդ անկանանչ, գարունդ անծաղիկ,
Սիրում ես՝ կարօտ խընդալից սէրին.
Խընդում ես՝ խընդումից անժամ ու լըռիկ,
Վերջն էլ քաղց ու ցաւ՝ ճերութեան օրին:

Ո՛չ կեանքըդ է—կեանք, ո՛չ էլ օրըդ—օր,
Հալ ու մաշ եղած, սրբտում հազար դարդ.
Մահն է վրայ հասնում, թաղվում ես դու խոր,
Վայրի ծաղիկն է գերեզմանիդ զարդ...

ԱՍՏՂԵՐ ՇՈՂՈՒՆ...

Աստղեր շողնն, աստղեր պայծառ,
Երկինք կապուտակ.
Շողշողում է ե՛լ խիտ անտառ
Կուսնի շողի տակ:

Ջուրն է նայում, ջինջ հայելում՝
Անտառը նիրհած.
Անտառի լուռ թաւուաներում
Խաւարն է փըռուած:

Հընձւորներ են թըփերի մէջ
Խումբ - խումբ նըստոտել,
Ծիծաղում են, խօսում անվերջ,
Խարոյկ բորբոքել:

Արօսներում մարդահասակ
Շրղթան ոտքերին,
Թափառում է մրթնում մենակ
Գիւղի ձերմակ ձին:

Եւ խոր երգ է զիւ ըսկսում
Աշխոյժ երգասան.
Խըմբի միջից զուրս է վազում
Գիւղի ջահէլ տղան:

Գըտակն առնում, օրն է նետում
Բըռնում—աչքը փակ.
Նա պարում է, նա թըռչկոտում,
Սուլում, զերթ սոխակ:

Չայն է տալիս երգին սիրուն
Լորին մարգերում.
Երգն է զընում, մարում հեռուն,
Արձակ դաշտերում...

Լըձեր փայլուն, հարթ-հաւասար,
Անծայր, ձոխ վայրեր.
Ջըրածոցեր ջիւջ ու պայծառ,
Ոսկի՛ ձոխ արտեր:

Վերև—աստղեր, ներքև—դաշտեր,
Եղեգնի՛ պուրակ...
Եւ բըղխում են սըրտից երգեր
Ազատ, համարձակ...

Դրժնաշունչ կեանքի խրատութեան սովոր,
 Անդորր հոգով եմ իմ խաչը կրում:
 Եւ չեմ աղերսում ես երկնից մի նոր,
 Վարդազարդ ուղի իմ աղօթքներում:

Ինքնահաճ խելքըս զըսնում է զաղաւկ
 Յաճախ սփոփանք և՛ մաշիչ վըշաում:
 Սյդպէս և ծովի հառաչքն ու աղմուկ
 Յաճախ հիացք են մեզ վըրայ ազգում:

Սովոր եմ կրուին անհամբոյր կեանքի,
 Սովոր—փոթորկին անվերջ դառնութեան.
 Փոթորիկն է միշտ աղբիւր վեհ մըտքի,
 Աղբիւր—արցունքի, ոգևորութեան...

Իրիկուան պահուն թէ վաղ առաւօտ
 Որբեր ու այրիք՝ պարկերը մէջքին,
 Գալիս, կանգնում են լուսամուտիս մօտ
 Եւ ողորմութիւն հայցում լալազին:

Անճարութիւնն է արդեօք խեղճերին,
 Թէ՛ յօժար կամքը դարձրել մուրացիկ.
 Ո՛հ, ձեր վիճակը դանն է, ծանրագին,
 Ո՛վ անօթեան, կիսամերկ մարդիկ:

Կը ճարուն կեանքում ձեզ միշտ մեղքացող,
 Ձրմեռուայ ցրտին չէք մեռնիլ անտուն.
 Բայց յաւ է տեսնել կեղտում մուրացող
 Աստուծոյ ստեղծած բանական մարդուն:

Սահայն առաւել և՛ խեղձ, և՛ թրշուառ
Կայ այլ մուրացկան: Նա հաց չի՛ մուրում
Դրանէ-դուռ ընկած, բայց հացի համար
Մաշում է կեանքը ծանրը հոգսերում:

Աղտոտ հիւղի մէջ, չոր յարդն անկողին՝
Բընում է հերոսն անել տանջանքում:
Ամօր է քարից՝ խոնջութեան ժամին.
Ամօր է պղնձից՝ հոգսի կապանքում:

Մինչ մահ նա վարում, մինչ մահ սերմանում,
Աւանդ արդիւնքն է սպառում սև կարիք.
Մըթին երկինքն է նրա սուգն անում.
Նրա ցաւերն է երգում փոթորիկ...

Ժ Ա Ռ Ա Ն Գ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Հայրըս չը թողեց
Ինձ ժառանգութիւն—
Քարաշէն տըներ,
Փող, հարստութիւն:

Հօրիցս ինձ մընաց
Գանձ ժառանգական—
Կըտրիձի՛ հողի
Եւ կամք յաղթական:

Միշտ ուրախ, զուարթ
Իմ բընոյթ, իմ բարք.
Հարճւտ եմ—անփող,
Հըպարտ եմ—անյարգ:

Թրչնամուս առաջ
Կանգնում կրճքաբաց,
Ժրպտում եմ կրավում
Փոթորկի զիմաց:

Լաւ օր թէ վատ օր—
Երկուսն էլ սիրում,
Ինձ արար-աշխարհ
Դրրանիս է թրւում...

ԴԱՆԴԱՂ ՍԱՀՈՒՄ ԵՆ...

Դանդաղ սահում են օրեր, տարիներ,—
Պահիր յոյս, հաւատ սրբտիզ խորքերում...
Աձի՛ր, նոր սերունդ, անվախ, աներե՛ր,
Լայն է քո ուղին դալիք օրերում:
Ահա մեզ շողաց փայլակ լուսաւոր,
Նայէ՛ք, մենք ճամբի ծայրին ենք կանգնած...
Մեռեալներն արդէն նիրհում են անդորր,
Գործն է մընացել կենդանի՛ մարդկանց:

Ցանվում էր սերմը կեանքում դարէդար,—
Խորճենկ է հողում նա արմատ ձրգել:
Կացնով կարող ես կըտրատել անառ,—
Բայց չարն արմատով զրժուար է պոկել:
Եւ մեր պապերը այդ չարին սովոր,
Մանուկ օրից են մեզ այն պատուաստած...
Մեռեալներն արդէն նիրհում են անդորր,
Գործն է մընացել կենդանի՛ մարդկանց:

Ամօթ, ով անխել տրխրում է, ցաւում,
Տերև խրշշալիս—համրի է նրման.
Փանք, ով ճրշմարտին սիրով ծառայում,
Նրան է կեանքում զոհում ամեն բան:
Մենք ուշ աչք բացինք, ուշ տեսանք լոյս-օր,
Դէհ, փութանք գործի՝ միաշունչ խրմբուած...
Մեռեալներն արդէն նիրհում են անգորր,
Գործն է մընացել կենդանի մարդկանց:

Շնուտ արէք, հողն է պատրաստ ու բերրի,
Սերմանէք, քանի փայլում է դարուն.
Շահաւէտ խօսքի, բարի գործերի
Սերմը չի՛ կորչում անհետ, ապարդիւն:
Մենք հաշիւ կըտանք թոռներին մի օր—
Ո՛ւր և ի՞նչպէս ենք այդ սերմը ճարած...
Մեռեալներն արդէն նիրհում են անգորր,
Գործն է մընացել կենդանի մարդկանց:

ՊՕԷՏԻՆ

Ո՛չ, մի՛ կոչիր դու կեանքն անշահ ու անպէտ.
Փոթորկայոյզ խաւար օրերն անցնելիս,
Սնդուլ մըղած խրոփ, դաժան կըռուից յետ,—
Նա և՛ բողբոջ, և՛ պրտուղ է մեզ տալիս:

Եւ անվերջ չեն քո այդ ցաւերն ու վըշտեր...
Գո՛ մէջն է հենց ոյժի աղբիւրն անսպառ.
Նայի՛ր քո շուրջ—չէ՞ որ այսքան բարիքներ
Աստուած ստեղծել, ձոխացրել է քե՛զ համար:

Թաւ անտառը գեղազանգո՛ւր ու դալա՛ր,
ձոխ սաղարթում արշալոյսն է փայլելլում,
Վերից ամպերն հեղե՛կ ձեմով, հրրավա՛ռ
Ցողանում են գետի շողուն հայելում:

Բըլբի լանջը ծաղկեայ դորգով զարդարուն.
Վեր ել գագաթն, աչքըդ դարձուր չորս բոլոր—
Ի՞նչ սքանչելի արձակութիւն. քիչ հեռուն
Նըշմարվում է մէզում գիւղը մենաւոր:

Աղատ երգ է թրռնիկն օգում զիլ հընչում,
Իմացիր—նա ի՞նչ է երգում եթերին,
Ի՞նչ է լեցուն հասկը հասկին շըշընջում,
Ի՞նչ է պատմում աղբիւրն կանաչ ավերին:

Ահա կեանքի, աղատութեան վե՛հ հանդէս,
Յաւերժափայլ այստեղ տօն է ու խրախճան.
Դու բընութեան ուսիր լեզուն—և կասես—
«Այո՛, աշխարհն գեղեցիկ է, անվախճան:»

Մ Ա Ր Մ Ա Ր

Մենակ ընկած էր ամայի վայրում
Անշարժ մարմարը չոր մացառներում:
Անձրև - օր նրան երկինքն էր թրջում,
Ու վըրան միայն թրռչուններ հանգչում:
Բայց ահա մի օր արուեստագէտին
Յոյց տուին այդ գիւտն: Նա անշունչ քարին
Նայե՛ց—ու խկոյն ոգևորութեան
Շողմց աչերում հուրը սրբազան.
Առաւ նա մարմարն, տարաւ գործատուն,
Աշխատեց վըրան զիշերներ անքուն.
Կեանք տուաւ քարին ստեղծագործ ձեռքով...
Սյդ օրից ամբոխն ապշած հայեացքով
Դիտում է մարմարն, անխօս հիանում,
Եւ նրա առջև ծունկ է խոնարհում:

Ա՛խ, ՆԱՆԳԻՍՏ ՏՈՒԷՔ...

Ա՛խ, հանգիստ տուէ՛ք... Հանգի՛ստ եմ խնդրում
Խռովայոյզ մըտքիս, յաւատանջ կըրծքիս.
Ո՛ղջ օր եռում էր իմ շուրջ անդադրում
Սէյն ամենն, ինչից խոցուած է հոգիս:

Ո՛ւր փախչել մեծ - մեծ, փրքուն խօսքերից,
Խօսքով ամենքն են մաքճւր, աննախանձ.
Մենք ճրջմարտութիւն պաշտողներ անբիծ՝
Պատրաստենք անվե՛րջ պաշտելու մեր անձ:

Խըղճմտանք սպանուած, ամօթանք մեռած,
Խաւարում սո՛ւտն է տիրազըլուխ ազատ.
Ոչ ոք չէ՛ ողբում անկեղծ, սրբտաբաց,
Ոչ ոք չէ՛ պատժում չարիքն ու արատ:

Մենք մարտիրոսներ չունենք մեր միջում...
Ձե՛նք պատասխանում փրկութեան կոչին.
Արեւից պահվում, արեւից փախչում,
Լոյսից վախում է մեր ըստրուկ հոգին:

Գուց է, օղումն է ո՞ղջ յաւն ու վտանգ.
Ի՛նչ պէտք է թօշնի—ծըլում է, ծաղկում,
Ի՛նչ պէտք է ծաղկի—կորցնում է երանգ
Եւ թըշուտու մահով հէգ կեանքը կընքում...

ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ԳԻՇԵՐ ԳԻՒՂՈՒՄ

Վառ լուսինն է զուարճ դէմքով
Գիւղին լոյս ցօղում:
Ճերմակ ձիւնը կապոյտ ցօլքով
Շուրջը շողշողում:

Գիւղի մատուռն լուսով յեղուած,
Հուս-ամպերի տակ,
Խաչն է փայլում, խաչն է վառուած,
Ասես, վառ ճրրագ:

Հոռ է զիւղը. նա քուն մըտած,
Սնշարժ, մեն-մենակ.
Բուք-բորան է խորունկ պատած
Խրրձիթ ու տընակ:

Համբը անդորը չորս դին պատել,
Պատել բագ, փողոց.
Շըներն անգամ քուն են մըտել,
Զրկայ ձայն-հաչոց:

Աղօթք արած հօրն երկնաւոր,
Քնած են զիւղացիք.
Մոռացել են նեղ ու սև օր,
Սև հոգս ու կարիք:

Միայն անշուք մի խրրձիթում
Լոյս կայ տակաւին.
Այնտեղ հիւանդ՝ աչք չե խրվում
Մի խեղձ, պառաւ կին:

Իր որբերի ապագան է
Խորհում, գուշակում—
Իր մահից յետ, ո՞վ կընայէ
Նրանց այս կեանքում:

Վայ, ուր ասէք, չըկայ փորձանք,
Ախ, խեղճ մանուկներ...
Խեղք ու խոհմունք չունեն նրանք,
Մատղաշներ են դեռ:

Երբ դէս ու դէն անդեկ, անգէտ
Նրանք ման կըգան,
Ի՞նչ զարմանք, որ չար մաղու հետ
Նիստ-եկ ունենան...

Իսկ այնուհետ ճամբէն է բայ—
Կորուստի՞ ճամբայ.
Կը մոռանան օրէնք, Աստուած,
Ամօթ չեն զգայ:

Տէր, ողորմիր որբուկներին
Դրժբախտ ու խրղճուկ.
Ցոյց տուր կեանքում շխտակ ուղին,
Եղեր թե-թիկունք...

Եւ կանթեղն է աղօտ փայլում,
Սփռում մեղմ շողեր,
Գունատ շողով լուսաւորում
Սըրբոց պատկերներ:

Լուսաւորում խեղճ, հալ ու մաշ
Դէմքը պառաւին,
Եւ անկիւնում երկու մատղաշ
Նիրհող որբերին:

Ծուղըրուղու է կանչում ահա
Արթուն աքաղաղ.
Ժամն է հասել կէս գիշերուայ,
Գիշեր ձիգ, խաղաղ...

ԲԱՄԲԱՍԱՆՔ

Թէկուզ վարես դու սուրբի կեանք,
Խընդաս ու լաս—ի՛նչ անես,
Քեզ կը գրտնի չար բամբասանք,
Դուռըդ կը դայ, դահճի պէս:

Թէկուզ առնես, դուռըդ փակես,
Դրան տակով կը մըտնի.
Թէկուզ քարէ պարիսպ քաշես,
Քարո՞ւմն էլ անցք կը գրտնի:

Մեղք ու յանցանք ունես-չունես,
Իմաց կրտայ աշխարհին,
Միսըդ կուտեն, քանի սաղ ես,
Բարեկամն ու թըշնամին...

ԱՂԻ ԱՐՏԱՍՈՒՔ

Այլոց տանջանքին ապիկար վըկայ,
Ապրեցի՛ կեանքըս անշահ վասնելով:
Եւ ոխակ խիղճըս ըսթափուած ահա,
Երեսս է պրում ամօթի հրրով:

Այլոց ցաւերով ես յուզվում էի,
Քուն-հանգիստ չունէր իմ մաշուող հոգին,
Ես միշտ երկնչում, ես միշտ լուռ էի,
Եւ անդօր եղայ օգնելու մէկին:

Հոգսի լըծի տակ, ուժաբեկ հոգով
Իմ խըղճուկ եղբայրն հեծում էր, արնքում:
Ես նայում էի լռօիկ արցունքով,
Լալինս և ձեռքով երեսըս ծածկում:

Ես լըսում էի, ինչպէս չարիքին
Մօփ էին զարկում... Կըսում, համբերում.
Յուզվում էր իմ թոյլ իմ ըստրուկ հոգին,
Տանջվում զայրոյթից, բայց դարձեալ լըռում:

Դարուս ոգու հետ ես մըտերմացած՝
Ընթանում էի պատրաստի՛ ճամբան.
Մարդու սրբատիպ անձը ստորացրած՝
Անարդ մանրունքի հասցրրի նրան:

Մի՛թէ այդ դու ես, այ կեանք,—դու բարիք,
Դու մըտքի, վըշտի, մաքառման վաստակ.
Աւանդ, արիւնն է՝ քո անջինջ կրնիք—
Դո՛ւ, ճակատագրի սոսկալի՛ կատակ...

ԵՐԲ ՎԵՐՁԱԼՈՒՄԻ...

Երբ վերջալուսի շողուն ճաճանչներ
Ոսկեզօծում են խաղուն ջըրերի
Փայլուն հայելին—և արձակ դաշտի
Պատում են ստուերներ խորին գիշերի.
Եւ զուարճ գիւղն է լըռում՝ քուն մըտած,
Եւ ծաղկանց վըրայ, հոտոտ գալարում
Ցօղն է փայլիլըլում՝ երկրնքից իջած.
Եւ արծաթ-շողով շըղարշ է փըռում
Մըշուշն անտառի մութ-գանգուր զըլխին,—
Օ՛հ, ես այդ ժամին
Սատճոյ աշխարհին
Նայում եմ մի խոր, անյայտ հըրձուանքով.
Եւ անզըրկելի՛, անհոն բընութեան
Սնդորր ծոցի մէջ մըքով ու հոգով
Գըանում եմ մի քնիցըր, հանգի՛ստ օթեան:

Եւ ինձ օտար են յոյզեր երկրային,
Եւ իմ հոգին է անպէս լուսավառ,
Որ, կարծես, այդ սուրբ, մենաւոր ժամին,
Ինձ հետ խօսում է արարած - աշխարհ... .

ՓՈՐՈՒԱԾ Է ԲԱՆՈՎ...

Փորուած է բահով գերեզմանը խոր.
Կեանք իմ անուրախ, կեանք իմ մենաւոր,
Կեանք իմ համբերող, կեանք անօթեան,
Կեանք իմ անմըռունչ—դու գիշեր աշնան.
Անցար, այ խըղձուկ, միշտ սև օրերում,
Հանգար, գերդ ճըրագն, ամայի վայրում:

Ի՞նչ արած... Գրնիր, իմ անլոյս վիճակ,
Յաւէտ կրծածկուես խրփով ամրափակ.
Կրծածկէ քեզ հող կը ճընշէ քեզ քար—
Մէկ մարդով միայն կը պակսի աշխարհ... .
Կաս-չըկաս—մէկ է. ո՞ւմ ի՞նչ ցաւ ու հոգ,
Քեզ յիշող անգամ չի լինի ոչ ոք... .

Ահա՛ երգի ձայն անվիշտ, անկարիք—
Երգում է նորեկ այն խօսնակ-թըռչնիկ,
Եւ ազատ լողում օդում կապուտակ,
Երգն է հրնչալի—արծաթի զանգակ...
Բայց կամաց... Սրգէն վերջ կեանքի հարցին,
Վերջ և՛ հրգերին, վերջ սուգ ու լացին...

ԳԵԹՍԵՄԱՆԻ ՊԱՐՏԻՋՈՒՄ

Եւ մատուցեալ յառաջ սակաւիկ
մի՛ անկաւ ի վերայ երեսաց իւ-
րոց, կաց յաղօթս՝ և ասէ. Հնչր
իմ, եթէ հնար է, անցցէ բաժակս
այս լինէն, բայց ոչ որպէս Ես
կամիմ, այլ որպէս Դու:

Մատթէոս զլ. ԻԶ. էջ 60.

Ահա՛ արեւմուտն հրէաստանի
Ոսկեվառվում է՛ կրակած հորիզոն.
Եւ շուրջ թափանցիկ մէգ-մառախուղի
Շրղարշ ծաւալում նիրհուն հրնկոն:
Եւ վերջալուսի շողերով վառուած,
Վեր է ամբառնում փառօք, անխըռով,
Դաշտերի գոգից լեառը Զիթենեաց
Իր անուշաբոյր, ճոխ այգիներով:

Եւ փայլփրլում են նրա չորս բոլոր
Կենդանանրկան, թովիչ պատկերներ—
Սյստեղ պսակում են լեռ, հովիտ ու ձոր
Երուսաղէմի հոյակապ շէնքեր:
Դէպի արեւելք—Յորդանան սահուն,
Գաբաղ, Գարազին լեռները հեռվում,
Շուրջը՝ հովիտներ թաւշապատ, նիրհուն
Պատկերանում են մըշուշի միջում:
Եւ Մեռեալ ծովը, ասես, խոր քրնում
Իր յըստակ փայլով երկինք է նայում:
Իսկ այնտեղ, հեռուն, դէպի արեւմուտ
Միջերկրականի լազուր ալեքներ
Անգոր քերում են ափերն աւազուտ,
Լայնաձիգ ափեր, որպէս պարիսպներ...
Մըթնում է... Չորս կողմն հանգիստ է խորին...
Գիշերն իր ցոլուն աստղերն է վառում,
Եւ Գեթսեմանի պարտէզն այդ ժամին
Լիալուսինն է վառ լուսաւորում:
Եւ այնտեղ, թաւշեայ դալարի վըրայ,

Անուշ հովանում ձիթենիների
Երեք-առաքեալ քրնած են ահա—
Երեքն էլ թարգման Տիրոջ պատուէրի.
Եւ նրանց նինջը քանցը է ու անդորր:
Բայց ժանդ աշխարհն էր անսթափ քրնած.
Անցեալի մեղքն էր, մեղքը դարաւոր,
Սերունդից-սերունդ նրան կաշկանդած:
Եւ որպէս մի բիծ անփառք գոյութեան,
Կըրում էր աշխարհն անէծք նախահօր.
Ամեն դար իր հետ բերում էր նրան,
Խոցող վէրքի պէս, չարիք նորանոր...
Եւ Ուսուցիչն էր միայն այդ ժամին
Արթուն ու ըզգաստ ամբողջ աշխարհում:
Անհաղորդ հանուր մեղքին ու չարին,
Մարդկային անշուք վիճակն էր խորհում:
Եւ նա անձուէր վեհ ճըշմարտութեան՝
Նախատեսնում էր Խաչն ու Գողգոթան.
Եւ սըրտում վըշտի յուզմունք ու ցասում,
Հօրն էր մեն-մենակ Որդին աղերսում:

«Ո՛հ, չայր իմ, չայր իմ, անմբռունչ թախծից
ես տառապում եմ, հոգիս նուաղում,
եւ զալիք օրուան տըխուր պատկերից
իմ ճընշուած սըրտից արիւն է հեղումս
ես դիտեմ, այդ օրն կըզայ, անկասկած,
եւ Աստուածորդին ողջակէզ դարձած,
Ամբօխի ձեռքով կը մատնուի մահուան՝
Ազատ կեանք տալով հանուր մարդկութեան...
եւ թագապըսակ, տիրական գըլխիս
կը թընդայ անէծք վայրագ խուժանի.
Նա անարգելով սուրբ գործը Զոհիս՝
Այդ գործը թունոտ ծաղրի կը հանի:
եւ նրանք, որոնց Խաչիս վըրայից
Սիրոյ, օրհնութեան շընորհ կառաքեմ,
Նրանք չարախինդ, գոռոզ, ոխալից,
Ձեռք կը բարձրացնեն իրանց Փրկչի դէմ...
Ո՛հ, չայր իմ, չայր իմ, անցցէ այս բաժակ,
Դառն է ինձ համար տեսնել, թէ ինչպէս
Չարիք է գործում աշխարհ սանձարձակ,

Իր մօտ փրօկութեան կոյր հանդիսատես:
Բայց եթէ, չայր իմ, Քո ժողովըրդին
Փռք պիտի բերէ իմ անարգութիւն,
Փոյթ չէ, մահանայ թող Մարդոյ - Որդին՝
հանուրին բաշխած սուրբ ազատութիւն»:
Աղօթքն աւարտած, տըխուր, վըշտագին
Մօտեցաւ Քրիստոս աշակերտներին
եւ նրանց անդորր նիրհը տեսնելով,
Դարձաւ ու ասաց. «Վե՛ր կացէք շուտով,
հասե՛լ է ժամը. շուտ աղօթք արէք,
Որ անփորձ մընաք, չըզայթակղուէք,
Որ ձեր սըրտերում հաւատն ամրացած,
հաւատով ելնէք փորձանքի դիմաց»:
Ասաց և հանդարտ հեռացաւ կըրկին
Այնտեղ, ուր առաջ Նա արասովում էր,
եւ մի նոր վըշտով համակուած հոգին,
Նա ծունկ խոնարհեց և աղօթում էր.
«Չայր իմ, Դու աշխարհ Ինձ առաքեցիր,
Բայց ահա աշխարհն Ինձ չէ՛ ընդունում.

Սէր քարոզեցի նրան անձանձիր,
Բայց նա բարբառիս ականջ չէ՛ դընում:
Ես բուժում էի հեզ հիւանդներին
Թըշնամիներէս համար աղօթում:
Եւ Ինձ խաբեբայ կոչած՝ Իմ զըլխին
Երուսաղէմն էր սե լուտանք թափում:
Ես մարդկանց խաղաղ կեանք աւանդեցի,—
Մարդիկ զատով են Անպարտիս սաստում,
Ես մեռեալներին կեանքի կոչեցի,—
Աշխարհն Ինձ համար խաչ է պատրաստում...
Ո՛հ, չայր իմ, չայր իմ, լըսէ՛ Իմ խնդրուած,
Անցցէ՛ Ինձանից այս դառըն բաժակ:
Դու լուսոյ ըսկիղբ, Դու սիրոյ Աստուած,
Դու ես և՛ հըզօր, և՛ կարող միակ:
Բայց թէ որ պիտի Իմ արեան գընով
Մեղսալեց երկիրն հաշտուի երկնի հետ,
Ես խաչ հանուելու պատրաստ եմ սիրով,
Թո՛ղ օրհնեալ լինի Քո կամքը յաւէտ»:
Եւ մի լուռ թախիժ սըրտում թազուցած՝

Մօտեցաւ դարձեալ, երկրորդ անգամը,
Աշակերտներին անխրոով նիրհած,
Եւ ասաց. «Ելէ՛ք, հասել է ժամը—
Հեռու չէ արդէն փառքի յաղթանակ,
Անհաշտ խաւարի և լուսոյ մըրցում:
Աղօթէ՛ք—շուտով երկրի դառն վիճակ
Սյս արեան օրը կըստանայ լուծում»:
Ասաց և նորից նա մեկուսացած
Զիթենիների խաղաղ հովանում,
Մկսեց տըրտմիլ և ծունկ խոնարհած՝
Դարձեալ լալիս էր ու աղօթք անում:
«Ո՛հ, չայր իմ, չայր իմ, ծանր է Իմ վիճակ,
Միտքս վարանում, միտքս մըթնանում,
Մարդկութեան ազգի չարութիւնն համակ
Որդուդ վըրայ է միայն ծանրանում:
Մարդկային արատ, դարերի ամօթ—
Ո՛ղջ տանելու հողիս է յօժար,
Բայց իբրև ես մարդ, ո՛յժի եմ կարօտ,
Ընկձիւում, լըքիւում է մարմինըս տըկար...»

Հայր իմ, առաքի՛ր փրկութիւն ազգիդ,
Տնւր ինձ կարող ոյժ սրխրագործութեան,
Եւ ուրախ սրբառով կը մեռնէ Որդիդ,
Որպէս մի Մեծ Զոհ Հանուր Հաշտութեան...»
Եւ նա ընկղմուեց ջերմ աղօթքներում,
Ձեռքերն ու հայեացքն ամբարձած երկինք...
Տառապման հուրն էր նրա դէմքն այրում,
Այտերից արեան թորում էր քրտինք:

Եւ ահա յանկարծ փայլով Եղեմի
Իջաւ երկնքից անամպ, լուսաւոր,
Մունետիկն Աստուծոյ սուրբ Հրաշքների,
Փրկչի աղօթած վայրը մենաւոր:
Հայեացքը չքնաղ, թովիչ ու հեղեկ,
Անյոյզ, լուսաշող ճակատի վզրան
Ոգևորութեան դրոշմուած էր կրնիք,
Եւ դէմքն էր վառվում, տօթ օրուայ նրման:
Եւ նա Տիրոջ մօտ կանգնեց քովի քով:

Եւ ոգևորիչ, երկնաշունչ խօսքով
Խորախուսում էր արար-աշխարհի
Ազատչին դէպ գործ վրսեմ, քաջարի:
Եւ ինքն էլ, նրման թեթեւ ըստուերին,
Բայց լեցուն անհուն, երկնասուր շնորհքով,
Գետին խոնարհեց ծունկերն օղային,
Եւ աղօթում էր մի ջերմ աղօթքով:

Այդ պահուն երկիրն ընկղմուած խոր քուն,
Անդորրութիւն էր երկնի վրայ տիրում:
Եւ սատանան էր միայն ապարդիւն
Տառապում մենակ իշխող խաւարում:
Նա զիտէր, որ իր չար իշխանութեան
Կուռքն է երերվում և մօ'տ է անկման,
Որ արդէն մեղսոտ աշխարհի համար
Թագ է պատրաստվում և Խաչ լուսավառ.
Նա հասկանում էր—ի՛նչու քրտնաթոր
Այն Մեծ անպարտն է աղօթում մենակ:

Եւ խաւար ոգին ողբում էր անգոր
Հուսառաք Տիրոջ փառքի յաղթանակ:

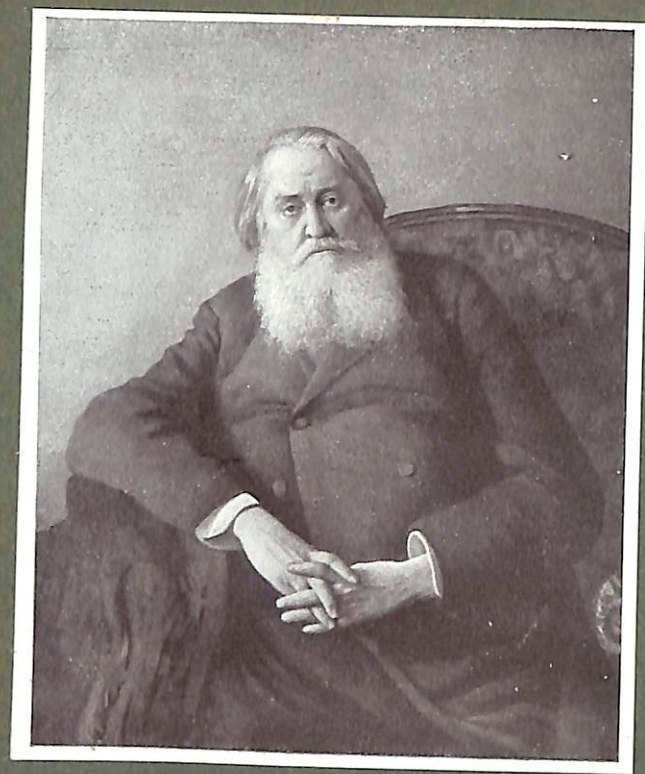
Փայլում էր լուսին: Երկնակեաց ոգին
Ամպերի վրայով շտապում էր Եդեմ:
Եւ Ազատիչը մօտեցաւ կրօնին
Աշակերտներին: Օ, իրքան վրսեմ,
Ո՛րքան ազգու էր Նա այդ ժամանակ.
Ո՛գևորութեան իրպիսի կրօնակ
Այդ սուրբ վայրկեանին շողում էր Նրա
Ջրքնազ, լուսազարդ պատկերի վրայ:
Ո՛րպիսի պայծառ ցոլում էր փայլով
Ողջ կամքը Նրա խորունկ աչքերից.
Հիանում էին աստղեր Նրանով
Կէս-գիշերային գունատ երկնքից:
Եւ Ուսուցիչը դարձաւ իր նիրհած
Աշակերտներին ու դարձեալ ասաց.
«Ելէ՛ք, մե՛րձ է օրն վըշտի, տըրտմութեան,
Եւ ժամն է հասել անարգ մատնութեան»:

Եւ խուլ շաչունից սուր-սուսերների
Նիրհուն պարտեզը իսկոյն ըսթափուեց,
Եւ չարագուշակ ցոլքում ջահերի
Մատնիչ Յուդայի չար դէմքը փայլեց...

ԱՆՔՍԻՑ ՆԻԿՈՒԱՅԵՎԻԶ ՊԼԵՇԷԻՎ

(Ծնաւ 22 նոյեմբ. 1825 Թ. վախճ. 26 սեպտ. 1893 Թ.)

Է. Գ. Կարապետյան

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԼԵՇԷԵՎԻ

Յառաջ, դէպի գործ—մի գործ սրբազան
 Դիմենք, ընկերներ: Երկիւղ ու կասկած
 Թող կորչեն անհետ: Ահա փրկութեան
 Տեսնում եմ արդէն ոսկի լուսաբաց:

Ձեռք ձեռքի տուած՝ աղատ, Համարձակ
 Գրո՛հ ատնք միասին, յառաջ ընթանանք.
 Թող մեզ փողփողի զխտութեան դրօշակ,
 Ամբանան մեր ուխտ, մեր սուրբ դաւանանք:

Արդար քարոզով անվերջ նախատենք
 Սրտութեան մեղսոտ, խարդախ քուրմերին.
 Եւ թըմրածներին դէպի կեանք կոչենք,
 Դէպի սուրբ կրօն զիմե՛նք խըմբովին:

Չը կանգնենք երբէք կուռքերին բազին
Ոչ երկրիս վըրայ և ոչ երկնքում:
Սյս սին աշխարհի պատուին ու փառքին
Գլուխ չխոնարհենք մեր ծաղիկ կեանքում:

Քարողենք միշտ սէր, սիրոյ դադափար,
Ե՛ւ աղքատներին, և՛ հարուսաներին.
Տանենք հալածանք այդ սիրոյ համար,
Ներելով մեզ կոյր հալածողներին...

Երանի՛ նրան, ով ջերմ փափաղով
Սպրեւ է կըսվում, մաշիչ հոգսերում,
Ով երբէք ընկձուած, սարկական հոգով
Իր վառ յոյսերը չէ թաղել հոգում:

Թո՛ղ մեզ ուղեցոյց փարոսի նրման,
Շողայ-շողշողայ սուրբ ճրջմարտութիւն.
Օ՛, հաւատացէ՛ք, ձայնը փրկութեան
Ձի՛ կորչել երբէք կեանքում ապարդիւն:

Լրսէ՛ք, եղբայրներ, ձեր եղբոր ձայնին,
Եւ քանի մեր մէջ եռում են ոյժեր,
Մատանդ, վառ ոյժեր—գրո՛հ տանք խրմբովին,
Յառանջ, միշտ յառանջ դիմենք անվեհեր:

ԱՆՅԱՆ ՈՐՈՏ...

Անցան օրոս, գոռ փոթորիկ,
Անցան դաժան, մութ օրեր.
Իէմքը պարզեց մըթին երկինք,
Եւ սիրան ըզգաց խինդ ու սէր:

Սակայն երկար... Ահա արդէն
Նոր թուխպեր են ծոփն իջած...
Է՛հ, երեխ, անբաժան են
Թուխպ ու արեւ, խինդ ու լաց...

ԹՈՉՆԻԿ

Առան, ի նչու, այ իմ թրուշնիկ,
Իմ ժի՛ր խօսնակ-փետրաւոր,
Այդպէս վաղ ես թրուել եկել
Մեր այս աշխարհն հեռաւոր:

Տե՛ս, արեւն է դէմքը ծածկել
Կորե՛լ երկինքն ամպերում:
Իեղնած ու չոր եղեղներն է
Հողմը գետին խոնարհում:

Եւ անձրեւ է գալիս անվերջ,
Ասեա հեղեղ շքիշքիան.
Օրերն են ցո՛ւրա ու տաղակալի՛ —
Իսկի գարնան չի՛ նըման:

— «Ինձ չէ բերել այսանդ երկինք,
Եւ ոչ արե շողջողուն.
Չոր ու դեղնած եղեգներում
Ես չեմ հիւսիլ ոչ մի բուն:

«Բուն կը դրնեմ խեղճ-թշուառի
Կրտրան տակին: Ինձ Աստուած
Միոփանք է խեղճի համար
Հեռու երկրից ուղարկած:

«Երբ նա դաշտից տուն կը դառնայ,
Իր հին, անշուք օթեան,
Տըխուր կընկնի յարդի վըրայ,
Երգ կը երգեմ ես նրան:

«Ես նրան եմ բերել պարզե
Այդ երգն հեռու վայրերից.
Բախտաւորներ դեռ չեն լըսած
Երբէք այդ երգն ինձանից:

«Ես իմ երգում կը նըկարեմ
Նրա աչքին այլ աշխարհ,
Ուր չըկայ ցաւ, չըկան հոգսեր,
Ո՛չ մեծատուն, ոչ թըշուառ:

«Եւ այդ երգը յոգնած կըրծքին
Կը պարզեէ հաշտութիւն.
Եւ կը նիրհէ չարքաշ մըշակն,
Յոյսը զըրած Աստըծուն»:

Ո՛Յ լաւ է կորչել, չքանալ անհետ,
 Քան սիրել խաւար, հաշտուել չարի հետ.
 Քան եղբօր անկման չարախինդ վրկայ՝
 Նայել անհազոյրդ, նայել անըզոյն:

Ո՛Յ լաւ է, որ մարդ իր հետ անբաժան
 Վաղաժամ տանէ մըթին գերեզման—
 Ե՛ւ սրբոտի բորբոք, և՛ հոգու յոյզեր,
 Եւ լոյս-անուրջներ, ոսկի՛ երազներ.

Քան փոխէ զուարճ քրնի հետ անյագ
 Ե՛ւ ազնիւ կրօն, և՛ ազնիւ վաստակ.
 Եւ ո՞ղջ էութեամբ թաղուի աննշմար
 Ժահահոտ սրղմում, ցեխի մէջ իսպառ... .

Թո՞ղ անխոչ ուղին լինի գրբաւի՛չ
 Իու քո վեհ կոչման, վեհ նըպատակին
 Կայ հաւատարիմ, կայ անշեղ, երգի՛չ
 Թէ՛ քո երգերում, թէ՛ գործի ժամին:

Եւ առանջ զընա—սուրբ ճշմարտութեան
 Զօրաւոր կոչին հըլու, հըպատակ.
 Անցի՛ր խոցոտիչ սատակի ճամբան,
 Առանց յուսալու զըրուստ ու պրսակ:

Եղի՛ր մարտնչող անվեհեր հոգով
 Պաշտպան մագկային իրաւունքների.
 Մի՛ թող, որ դարուս սև արասներով,
 Վարակուի՛ հոգիդ և անարգ քրնի՛:

Որպէս շանթ երկնից, որպէս հուր ու սուր,
Թող հրգօր լինի քո ոյժն երգերում:
Թէ մարէ քո ձայնն ազնիւ ու մաքուր,
Երգըդ չի՛ մարիլ մարդկանց սրբոտերում...

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Անշուք բընութիւն հայրենի երկրի,
Դու սիրելի՛ ես հէզ սըրտիս համար.
Բայց կարճ ժամանակ—ես դեռ պատանի—
Ինձ գըրաւում էր օտար մի աշխարհ:

Եւ վառ անուրջներ աչքիս շարունակ
Նըկարում էին փայլուն պատկերներ—
Երկնային կամար վըճիտ, կապուտակ,
Հըսկայ լեռների սուր-սուր գագաթներ...

Եւ միջօրէի շողով սկեկառ՝
Թըւում էր, թէ ինձ սօսիք, ձիթենիք
Կոչում են դէպի ստուերներ զօվարար,
Եւ ինձ ողջունում վարդերը լըսիկ...

Եւ անխոհ մըտքիս, դեռ այդ օրերին
Ծանօթ չէր կեանքի նըպատակ, կոչում...
Ես դեռ անձնատուր մեղկ պատրանքներին,
Լոկ վայելք էի կեանքից պահանջում:

Բայց արագ, անհետ անցան այդ օրեր.
Ինչ վիշտն այցելեց անսպասելի.
Եւ շատ բան, ինչին խորթ էի ես դեռ,
Ցանկարժ իմ սըրտին եղաւ սիրելի:

Եւ թողի այլևս երագել օտար
Հեռաւոր աշխարհն հրմայի՜չ սիրուն.
Ես տեսայ՝ նանիր աչքին աննշմար,
Ե՛ւ հայրենիքումս շատ գեղեցկութիւն:

Ակօսած դաշտեր, ոսկիհամակ արտեր,
Վըսե՛մ ծաւալումն տափաստանների,
Թաքուն շըրջենով թաւճատ անտառներ,
Եւ յորդ հեղիղներ գարնան գետերի:

Անշուք գիւղերի անդորր սըրբազան,
Ուր չարքաշ կեանքի ծանրութեան
Սուրբ ազատութեան մի նորոգ օրուման
Ազօթքն է անում շինական մըշակ...

Տեսայ, հասկացայ—և սըրտիս այնքան
Մըտերիմ թըւաց երգն հայրենիքի.
Սիրեցի՛ անչար և՛ խինդ, և՛ խրախճան,
Ե՛ւ խորին վիշտը հարազատ երգի:

Հայրենիք, թող դու չունենաս թովչանք
Օտարի աչքում: Բայց ո՞վ քեզ նըման,
Եւ ի՛նքն է ճընշուած՝ երագել լոյս կեանք—
Դու նրա համար թանկ ես, աննըման...

Ախ, ինչպէս յաճախ աչքիս յանդիման
 Կանգնում է պատկերդ զիշերով լուսիկ—
 Թանկազին պատկեր՝ ժրպտով կուսական,
 Եւ այնքան խոհուն, այնքան զեղեցիկ:
 Եւ ողջագուրող, և փաղաքշալից
 Տեսնում եմ նորից քո վառ հայեցուած.
 Վաղճեց է, վաղճեց—քո շող-աչերից
 Ցաւագար սիրարս կեանք չէ ըզգացած:
 Բայց զ՛նր եմ զէպի քո լոյս-ուրուական
 Ես պաղատանքով պարզում իմ ձեռքեր,
 Զ՛նր եմ աղերսում. «Կայ, ո՛վ սիրական,
 Կուրծքրս մաշեցին անձկութեան վէրքեր»...
 Լուռ հեռանում է քո զեղճն պատկերն,
 Եւ ես մեն-մենակ մընում եմ նորից
 Անձուկներիս հետ... Եւ միայն զիշերն
 Դաժան նայում է իմ լուսամուտից...

„Въ надеждѣ славы и добра,
 Гляжу впередъ я безъ боязни„...
 Пушкинъ

Օ՛, կար ժամանակ—հայրենի աշխարհ
 Մարտի էր կոչում իր զաւակներին
 Աստիների դէմ անբաւ, անհամար.
 Եւ ոտքի ելած զօրքեր խրոխտագին,
 Փողեր հընչելով՝ զուարթ ընթանում,
 Մահ էին աալիս և մահ ըստանում:

Բայց լուսեց զէնքի ձայն-շառաչն ուժգին.
 Եւ պաշտպանելով երկիրն հարազատ՝
 Ազգը շ՛ունչ քաշեց, ո՛յժ առաւ հոգին.
 Եւ այդ մարտից էլ նա ելաւ ազատ,
 Ելաւ յաղթ ու քաջ, ինչպէս անցեալում
 Յաղթող էր եղած նա շատ կռիւներում:

Եւ ահա դարձեալ իր զաւակներին
Յամառ կրօուի է կոչում հայրենիք.
Բայց սա նրման չէ էլ այն կուրծներին.
Դիմադրե՛լ կեղծին, հալածե՛լ չարիք,
Յաղթե՛լ խաւարը—ահա մեր այժմեան
Նոր մարտը՝ յանուն սո՛ւրբ ճշմարտութեան:

Բայց չէ՛ ահաւոր և՛ նոր թրշնամին,
Նրան էլ կընկձէ հայրենի աշխարհ.
Նայեցէ՛ք, արդէն ցանկալե՛ր արվին
Շողում է չորս կողմ, նօսրանում խաւար.
Եւ ահ ու դողով ողին չարութեան
Զգում է անկումն է իր իշխանութեան...

ՇԻՐԻՍ

Խըշշում էին աշնան խոնաւ գիշերին
Տերեւները լալագի՛ն,
Երբ մի դադաղ շերիմ դըրին մենաւոր,
Լուսնի շողով լուսաւոր:

Անսուգ, անլաց, լուռ ցանկով հող վրձան,
Թողի՛ն ամենքն, հեռացան.
Լոկ լուսինն էր տըխուր շողած իր շողեր՝
Նայում շերմին ողջ գիշեր...

Ո՛ջ, ԸՆԿԵՐՆԵ՛Ր...

Ո՛ջ ընկերներ, դուք մի՛ ասէք, որ իզուր,
Որ անպառուղ կրօուի համար ձեզ երկինք
Պարզեել է սյրքան փայլուն ու մաքուր
Սուրբ ձգտումներ—սիրելի վաստակ ու քրրտինք:

Ո՛ջ մի՛ ասէք—կեանքի ծանրո խաչի տակ
Մեր իղձերը, մեր յոյսերը կը հանգչեն.
Եւ ամեն ինչ—գործ, հրօսպոյր, նրպատակ,
Անհետ, անձայն անապատում կը կորչեն:

Ի՞նչու է ձեզ այդպէս յուզում, վրդովում
Դանձրն կասկած... Յառնջ, յառնջ համարձակ.
Դուք, սիրելիք, նրանցից չէք, ում կրօնքում
Շնու է մարում հրօսպոյրի սուրբ կրօակ:

Թո՛ղ մեր սրբոներն միշտ առաւային, միշտ սովան,
Կեանքի կրօվում չըզգան ո՛չ ահ, ո՛չ կասկած.
Միայն կրօուով ծանրո բովից փորձութեան
Նրանք կեինն յըստակ, շողուն, ամրացան:

Օ՛, պահեցէք, փայփայեցէք ձեր սրբոի
Անբիծ, փայլուն անուրջները սրբբազան,
Եւ նրանց մէջ ջերմ, կենսաշունչ հաւատի
Պայծառ հուրը թո՛ղ չըմարէ յաւիտեան:

ՅԻՇԻՐ, ՇՈՂԱԾԻՆ...

Յիշէ՛ր, հողածի՛ն, որ պարտք կայ վերադ՛
Օգնելու նրան, ով մերկ ու աղքատ,
հոգսի բեռան տակ՝ շըրջում է ցաւոտ,
Աչքին արտասուք, օղնութեան կարօտ...
Յիշէ՛ր, որ Աստուած և՛ նրան, քեզ պէս,
Ստեղծել է ազատ, շնորհել միապէս
Մոլորութիւններու—ապրել երջանիկ,
ձաշակել կեանքի վայելք ու բարիք:

Յիշէ՛ր և այն քաջ, ազնիւ, անձնուէր
Նահատակներին, որոնք անվեհեր
Յառաջ են կոչել անուս ամբօխին,
Դաինու տեղ՝ փրշեայ պրսակներ զըլխին:
Թող խեղճ եղբայրներդ զըտնեն ապաստան
Խաղաղ յարկի տակ հիւրասէր քո տան.
Եւ ազատ վըշտից, հեռու փոթորկից,
Քաղն սիրոյ խօսք—եղբօր շըթունքից...

ԱՍՊԵՐ

Դաշտում պառկած՝ նայում էի դէպի վեր,
Ինչպէս ամպերն լողում էին երկնքում:
Մեղմ հովիկն էր շոյում սօսի տերեւներ,
Եւ սստերը թեթեւ դէպի ինձ թեքում:

Սահում էին շարուկ ամպերն իմ վերեւ,
Սահում, հալչում ու չըքանում հեռուներ.
Եւ լի խանդով մերթ սքօղում վառ արեւ,
Որ մայր-երկրին նա չըբաշխէ իր շողեր:

Կարծես, ամպերն ասում էին արեւին.
«Շողուն շողեր մի՛ պարգևիր դու երկրին.
Բո՞ ջերմ շընչով քո լոյս սիրով դադարիր
Փայփայելու, փաղաքշելու մայր-երկիր:

«Այնտեղ, ուր լուռ տարածում է իր թևեր
Իրիկնամուտն, ու մարում են քո շողեր,—
Այնտեղ անվերջ գործվում է սև չարութիւն,
Այնտեղ անվերջ թափվում արցունք ու արիւն:

«Միթէ երկիրն արժանի՞ է դրգուանքիդ,
Կամ այն մեղստան քեզ սիրում է ճրջմարիտ.
Օ, մե՛զ միայն, դու մեզ սիրի՛ր ու լոյս տուր,
Միայն մե՛նք ենք և՛ անարատ, և՛ մաքուր:»

Եւ ամպերը թրոչում էին, սրլանում
Անեղը հեռուն— երկնի վրայ կապուտակ.
Եւ իրարու յետքից հալչում, չքքանում...
Ասես, նրանց չէ՛ր էլ խրղձում արեգակ:

Նա չէր ուզում ասպերի սառն ու ամբիծ
Մաքրութիւնը սիրած երկրի հետ փոխել.
Եւ ըսկսեց ջերմ շողերով բարձունքից
Դարձնալ մեղսոտ մայր-երկիրը համբուրել ..

ՆՍՏԵՄ ԱՅՍՏԵՂ, ՆԱՆԳՍԱՆԱՄ...

Նստեմ այստեղ, հանդստանամ—
Անտառի եզրում.
Ա.հա՛ յարդով ծածկուած շարձեց
Խրրձիթներ հեռվում.
Եւ վերն ամպեր, մութ ամպեր են
Իրար յետևից,
Վազում հեռուն, օտար վայրեր—
Հայրենի երկրից:
Ա.հա՛ կեչի ձերմակ ծառեր,
Վրտիտ բարդիներ,
Խորեր, ձորեր, արտ ու արօտ—
Տըխճուր պատկերներ...
Եւ չես կարող անցնել մօտից,
Որ խճր միտք չանես—
Խո՛նչն է արդեօք դէպի նրանց
Սնդուսպ քաշում քեզ:

Ն՞՞օ կան ուրիշ շատ աշխարհներ՝
Փրօուած ամեն տեղ,
Ուր և՛ արևն է վառվռուն,
Կհանքն էլ լոյս-շքեղ:
Բայց այնտեղ էլ, կապոյտ ծովը
Շուքով փայլելիս,
Մեր սիրան էլի խոփ անձկում է,
Սնձկն՞ւմ ու լալի՞ս,
Որ չի տեսնում ո՛չ հայրենի
Լայո՞ղ ուռիներ,
Ո՛չ այս անշն՞ք, մուլթ խրճիթներ,
Որպէս մուլթ ամպեր.
Ի՞նչ կայ արդեօք սրանցում այնքան
Սըրտին սիրելի՛,
Ի՞նչ զաղտնի ոյժ այնքան թովի՛չ
Եւ անմեկնելի՛...

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՀԱՍՈՒԿԻ ՀԱՄԱՐ

1

ԳԵՏԻ ԱՓԻՆ

(ՊԱՏԿԵՐ)

Գետի ափին կոկիկ տընակ,
Լուսամուտներում
Լոյս է շողում ու շող-ցոլեր
Փրօում ջրերում:

Ջրկնորսին են այդ տընակում
Մընում անհամբեր.
Որսից պիտի երկու օրէն
Տուն դար. չըկնայ դեռ:

Երեք օր է անցել արդէն
Քուն-հանգիստ կորցրած՝
Պապ, երեխայք ըսպատում են,
Աչքը ջուր կըտրած:

Իսկ ձրկնորսի կրնկայ սրտում
Սև սուգ ու սարսափ.
Մութն է հոգին, զիշերուայ պէս,
Իէմբը—գունաթափ:

Եւ նրստում են ամենքն հացի,
Կրնկանն էլ կանչում,
Բայց «փորձանքի» հոգսն է խեղճին
Մաշում ու տանջում:

Ահա յանկարծ ձայն է գալիս—
Հրնչում մի զել երգ,
Եւ նաւակ է գետի խորքից
Սահում զէպ եզերք:

Երեխաներն հէնց որ ծանօթ
Երգը լսեցին,
Իսկոյն արնից դ՛ուրս թափուեցան,
Առաջ վազեցին:

Մայրը թողեց ձախարակը,
Ուրախ վե՛ր թըռաւ.
Պապն էլ վազեց—ի՛նչ անդեց էր—
Ոտքը ոյժ առաւ:

Մանուկների ձէն-ծրվոցը
Երգն է խըլացնում,
Զուր է նրանց պապը ստատում—
Ո՛ւմ ես սուս կացնում:

Ահա և նա—ո՞ղջ ու առո՞ղջ
Ծիծաղն երեսին,
Սկսում է ձի՛ղ պատմութիւն
Իր որսի մասին:

Օ, ինչքան նա ձուկ է բրունել—
Ուռկանն է լեփ-լեփ.
Լըսում են տղերքն հօր պատմածը՝
Հարած լըսելիք:

Պապն է նայում գելաձուկին—
«Ո՛ւհ, մե՞ծ է որքան».
Մայրը որդու ձեռքն է խոթում
Ճանարը կենդան:

Սուս նըստել է պրզտիկ աղջիկն
Ուռկանի կողքին
Ու սիրտը զոզ՝ ջուխտ կարմրախէտ
Բրունել ջուխտ ձեռքին:

Ցատկոտում են երեխաներն,
Ուրախ փրթկացնում,
Երբ անհանգիստ ձուկն է յանկարծ
Ձեռքից դուրս պրըծնում:

Մանկանց ծիծաղն գետի ափին
Հընչում էր երկար.
Նրանց նայում, հիանում էր
Լուսնեակը պայծառ:

Շողում էին փաղաքշալի
Երկնում վառ աստղեր,
Ու խոստանում մանուկներին
Ուրախ երազներ:

Ուրախ փրթթում են ծաղիկներ դաշտում,
 Գիշերը նրանց թարմ ցօղ է պատում:
 Իսկ արշալուսին — պայծառ, անուշիկ
 ժրպտում են նրանց արեն ու երկինք.
 Եւ զեփիւռն անոյշ, թիթեռն ու մեղուն
 Ծաղիկների հետ զըրոյց են անում:
 Եւ դաշտն հայրենի ազատ, ընդարձակ
 Շնչում է նրանց նոր ոյժ ու նոր կեանք:
 Բայց ահա նրանք տեսնում են հեռվում,
 Խուլ խաւար բանտի նեղ պատուհանում
 Մեղմ օրօրվում է մի դալուկ ծաղիկ
 Տրխուր, մեն-մենուակ, ասես, խեղճ որբիկ.
 Եւ խոր ցաւում են ազատ ծաղիկներ
 Ու ձայն են տալիս. — «Սիրելի ընկեր,
 Ե՛կ այստեղ. ի՞նչ ես այդ պաղ խաւարում
 Որպէս խեղճ գերի, մաշվում ու մալում:»

— Ո՛չ, ո՛չ ընկերներ, ո՛չ իմ սիրելիք,
 Պատասխանում է նրանց որբ ծաղիկ. —
 Թէպէտ դուք այդտեղ, ազատ երկնի տակ,
 Գարնան շքնչով էք արբնում անյագ,
 Բայց չե՛մ նախանձում ես ձեր վիճակին,
 Ձե՛մ թողնիլ երբէք այս բանար մրթին.
 Ծաղկեցէ՛ք զուարթ, ձեր չըքնաղ փայլով
 Խընդացրէ՛ք սրբտեր անհոգ, անխըռով...
 Ես պիտի ծաղկեմ բախտաղուրկ, անձար,
 Դառն արցունք թափող թըշուառի համար.
 Ես նրան պիտի ժրպտամ, ընկերներ,
 Ում սրբում վառ է հայրենիքի սէր.
 Ես սփռփա՛նք եմ այս խաւար բանտում
 Հէգ բանտարկիւալի, որ լոյս է խընդրում:
 Թող ինձ նայելով՝ նա միաքը բերի
 Ծաղիկն հովիտներն հայրենի երկրի...»

ՏԱՏ ԵՒ ԹՈՌՆԻԿ

Փոքրիկ սենեակում, լուսամտի մօտ
Պառաւր նստել՝ գուլպա է գործում:
Սչքերին խոշոր ակնոցներ դրած,
Մի աչքն անդադար անկիւնն է գրցում:

Սյնտեղ, անկիւնում, դանդուր մազերով
Մի սիրուն տղայ՝ պատին թինկ
Կանգնել է լռօրիկ, մրտահոգ դէմքով.
Հայեացքը, կարծես, մի բանի յառած:

«Ի՞նչ ես, թո՛ռնիկըս, դու տանը նստել,
Ձեռ վազում պարտէզ, աշխատում մարդում,
Կամ թէ չես կանչում փոքրիկ քոյրիկիդ,
Նրա հետ մէկտեղ ձիախաղ սարգում:

«Ա՛խ, երանի՜ թէ իմ ոյժն էլ պատէր—
Ձեզ ընկեր դառած, սիրուն զառնուկներ,
Կերթայի փոքրիկ այն մարգագետին.
Երկա՛ր չեն տել այսպէս տաք-օրեր:

«Տէ՛ս, արօտն արդէն դեղնում է դաշտում,
Գետին են թափվում դալուկ տերեւներ.
Շուտով ճրվելան թռչնիկներ մեզնից
Կերթան, կը չուեն հեռու աշխարհներ:

«Ի՞նչ ես, այ սրբի, ձեռքերդ ծալել
Սուսուփուս կանգնել, չես շարժվում տեղից.
Մի՛ տես, ի՞նչպէս է արևը փայլում,
Արևը ժրպտում անամպ երկնքից:

«Չորս կողմը խաղա՞յ. չի շարժում քամին
Ո՛չ մի հատ խոտիկ, ո՛չ մի հատ ծաղիկ.
Տէ՛ս, հա՛, էլ էգուց չես անանիւղ հոգի՛ս,
Ա՛յսպէս եղանակ— այսքան գեղեցիկ:»

Մօտ վազեց իսկոյն թոռնիկը կայտառն
Ու պինդ սեղմելով տատիկի կրծքին
Իր գանգուր գրլուխն, խորամանկ կերպով
Սչերը յառեց պառաւի դէմքին:

«Տը, ի՞նչ է, սիրտըդ ընծայ է ուզում—
Տանձ, խընձոր, ընկոյղ կամ քաղցրաւենի՞ք.
Է՛, լաւ, զնա՛, ա՛ռ դօլարի միջից:
— «Ո՛չ, ես ընծաներ չեմ ուզում, տատի՛կ»:

«Բայց առանց է՛ն չէ, փորացաւ ունես,
Ձը լինի՞ մի վատ, չար բան ես արել.
Գուցէ, ի՛նքըդ ես, իմ քընած ժամին,
Դօլարից մի բան զոզնովի տարել)...

— «Ո՛չ, ո՛չ, տատի՛ ջան, չար բան չեմ արած.
Միայն քո միտն է, ինձ համբուրելիս
Երէկ ասացիր.— «Խելօք որ կենաս,
Ի՛նչ սիրտըդ ուզի, է՛ն կառնեմ, հոգի՛ս»:

«Ա՛հ, չարաձրձի՛, չե՛ս էլ մոռացել.
Ասա՛, ի՞նչ առնեմ—բըզզան թէ ձիակ,
Սնազից շինած փոքրիկ ամաննե՛ր,
Թէ՞ փայտէ օղակ կամ փոցխ ու թիակ»:

— «Ո՛չ, ո՛չ, չեմ ուզում... Սյդպէս ընծաներ,
Ինձ պարզեւել ես շատ ու շատ անգամ.
Հիմա էլ բաշխի՛ր դու ինձ պայուսակ,
Ու թող, այ տատի, վարժատուն ման զամ»:

«Օհօ՛, քաջ տըղաս դրպրոց է ուզում,
Կարդա՛լ ու գրո՛ւլ—մի նայէ՛ք սրբան.
Լաւ կանես, դու զաս, հէքիաթըս լըսես,
Գո խելքի բան չէ՛ դեռ այբենարան»:

— «Ես առանց էն էլ, նստած քո կողքին,
Շատ-շատ եմ լըսել քո հէքիաթներից.
Հիմի էլ, տատի՛կ, պատմի՛ր, թէ զիտես,
Է՛ն, ինչ որ ի սկ է, եղած բաներից»:

Երէկ վարժատան մօտիցն անցնելիս,
Որքան տղայ տեսայ այնտեղ, Տէր-Աստուած.
Ուսուցչի պատմածն ես էլ լըսեցի,
Լուսամուտի մօտ ուշադիր կանգնած:

Լըսեցի, ա՛ տատ, թէ ի՛նչ աշխարհներ
Կան ծովից դէ՛նը, մեզանից հեռի՛.
Ի՛նչ-ի՛նչ քաղաքներ և ի՛նչ անտառներ,
Ուր գազաններ են ապրում ամէհի:

Պատմում էր—ի՛նչ տեղ շոգեր են խեղդուկ,
Ի՛նչ տեղ—յաւիտեան ձիւն, սառնամանիք,
Ի՛նչից է լինում թուխոյ, անձրև, կարկուտ,
Ի՛նչից—որտմունք, կայծակ, փոթորիկ:

Պատմում էր էլի, թէ մեզնից առաջ
Ի՛նչպէս են մարդիկ օր ու կեանք վարել,
Ի՛նչպէս Արարչին չը ճանաչելով
Փայտ ու քարին են միշտ աղօթք արել:

Յետոյ ըսկսուեց նկարչութեան դաս,
Աչք չէի պոկում բոլոր ժամանակ.
Մէկն անք էր քաշում, մէկէլը—բերան,
Մէկը—ձի՛ ու կո՛վ, մէկէլը—տրնակ:

Երբ դասը պըրծաւ, արդերք խըմբովին
Երգիլ ըսկսան: Դառնալով և՛ ինձ՝
Վարժապետն ասաց. «Եկ, երգի՛ր մեզ հետ».
Առաւ, ներս քաշեց հէ՛նց լուսամուտից:

Տատի, ջան տատի, թո՛ղ դըպրոց գընամ:
Ա՛խ, ի՛նչպէս կուշտ-կուշտ քեզ կը համբուրեմ,
Թէ թողնես—և ի՛նչ նախշուն պատկերներ
Կը քաշեմ ու քեզ ընծայ կը բերեմ:»

Եւ իր վառվըռուն աչերը տըղան
Տատի երեսին անհամբեր յառեց,
Ու քընքոյշ, ճերմակ, ժիր թաթիկներով
Պառաւի կընձռօտ վըզով փարեց:

Պառաւելի աչքին շողաց արտասուք.
«Երեւի, Տէրն է այդպէս կամենում.
է՛հ, թող քո սրբախ ուղածը լինի,
Գիտեմ, ուսմունքն է, որ լոյս է բերում:

«Գրնա՛ վարժատուն, միայն տե՛ս, զաւակ,
Գոռող մտքերով գլուխըդ չը լըցնես,
Ուսում որ առար—անուսումներից
Արհամարանքով երես չը դարձնես:»

Վեր թըռաւ տըղան—ու քիչ էր մընում,
Որ նստած տեղեց խըղճուկ պառաւին
Գետին գըլորէ. նա ակնթարթում
Գուրս պըրծաւ տընից ու վազեց այգին:

Եւ ահա արդէն սիրուն կանաչում
Վըխտում է ուսման ծարաւի մանուկ.
Իսկ պառաւ տատը մերթ ծիծաղում է
Ու մերթ աչքերից սըրբում արտասուք...

ԳԱՐՆԱՆ ԵՐԳ

Նալչում է ձիւնը, վաղում է սուուն,
Ժըպտում է արդէն գարունը պայծառ.
Շուտով կը երգեն սոխակներ սիրուն,
Եւ թաւ կանաչով կը պըճնուի անտառ:

Անձմեց է, անդորր երկինք կապուտակ,
Անցել է ձըմրան ահեղ դըժնութիւն.
Եւ գեղուն գարնան արեն անուշակ
Ցօղում է երկրին լոյս ու ջերմութիւն:

Եւ սիրան է այնպէս բաբախում ուժգին,
Ասես, մի բանի ըսպասում անյազ,
Ասես, քեզ բախան է շոյում խընդազին,
Ժըպտում մօտահաս ծաղկալի՛ վիճակ:

Կեանք ու բերկրանք է ամեն տեղ տիրում,
«Գարձեն» ես կարգում ամենքի զէմքին.
Եւ նա է ողջից առաւել բերկրում,
Ով համբերել է անլուր տանջանքին...

Բայց կայտառ մանկանց խրնդալից ձայներ,
Եւ թրռչնիկների տաղերն ըզգայուն
Ինձ պարզ ասում են, թէ ով առաւել
Սիրում է նոր կեանք և ազնա զարուն...

Պ Ա Պ Ե Ի Թ Ո Ռ

Մութ խրոճիթում պապը նըստած՝
Հին ուռկանն է նորոգում.
Հիւանդ թուր կողքին պառկած՝
Խուլ շնչում է ու տընքում:

«Ա՛խ, վե՛րջ չըկայ այս անձրեին,
Ե՞րբ կըզայ տա՞ք եղանակ»,
Մեղմ հարցնում է թուր պապին.
— Շուտով, շուտով, իմ զաւակ:

«Ե՞րբ կը շողայ ոսկի արև,
Դաշար կանաչ կը պատի,
Կը կանաչեն ծառն ու տերև.»
— Շուտով, շուտով, այ որդի:

«Շուտով արդեօք, առաջուայ պէս,
Լըճի ափին, կարթ ձեռիս,
Սօսի ստուերում կը նստեմ ես.»
—Շուտով, շուտով, սիրելիս:

«Բայց, օխ, էլ երբ... Պապի, դու ինձ
Այն էլ ասիր, որ կը գայ
Մայրըս շուտով լոյս-երկնքից,
Բայց ո՞ւր է նա—գեռ չըկայ:»

Եւ խեղճ մանուկն անբաւական՝
Լըռեց... Իսկ ծեր, լուռ պապին.
Հին ուռկանը փրօնց ծրնկան,
Ու լուռ կացաւ իր բանին:

Եւ ծերուկի խորշոմներով
Հանդարտ հոսեց արտասուք.
Թոռնիկն իսկոյն սուր աչերով
Տեսաւ պապի լացն ու սուգ...

Եւ խեղճ մանկան ձայնն աւելի
Հընչեց նուազ ու արխրան.
«Էհ, չեմ տեսնիլ ես, երևի,
Ոչ մայրիկիս, ոչ դարուն...»

ԼՐԱԳՐԵՐԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄԻՅ ՅԵՏՈՅ

Մըռայլվում եմ, երբ կարդում եմ ես այն էջերն արնալից,
Ուր ոգեվառ մեզ պատմում են խռովութիւններ աշխարհիս.
Ո՛րքան ծանր է տեսնել մարդիկ՝ վաղուց բաժան իրարից,
Դաժան դէմքով, անհաշտ հոգով մի՛ յարկի տակ ապրելիս:

Ես սիրում եմ իմ հայրենիքն, սիրում խորին, ջերմ սիրով,
Եւ ո՞ղջ հոգով նրան յաւերժ բախտ, արեւ եմ փափագում:
Բայց և օտար, խեղճ ազգերին ես չեմ նայում առեւրով.
Թ՛րշնամութիւնն ինձ օտար է—նա տեղ չունի իմ կրօնքում:

Ո՛չ դրուատներ ահեղ մարտի, ո՛չ արնաներկ ձոխ դափնին
Նոգեզուարձ հիացմունքով չեն բորբոքում իմ արիւն:
Ես ջերմաջերմ աղօթքներով աղերսում եմ Բարձրեալին,
Որ երկնառաք սէրն հալածէ մագկանց սրբալից չարութիւն:

Աղօթում եմ, որ աւերիչ, դաժան օրերն յաւիտեան
Գընան կորչեն—և մոռացած վըրէժ, նախանձ ու չարիք,
Բոլոր ազգերն անշահ սիրով, խոնարհ Փըրկչի վեհ ուսման՝
Եղբայրանան, կազմեն ազատ, մի մեծագոր ընտանիք:

ԵՐԱՋ

(ՎՏՏՈՒԱԾ ԱՆԱԻԱՐՏ ՊՕԷՄԱՅԻՑ)

Վըշտից տանջուած, վըշտից յողնած, մեն-մենակ՝
Ես թեք ընկայ դալար, ստուերոտ սօսի տակ:

Լուսնի ցոլուն, վառ աղեղը վերեում
Հանգարտ լողում ու շողում էր եթերում:

Լնու էր իմ շուրջ... Միայն պայծառ, թափանցիկ
Երբեմն ժայռի կուրծքն էր շոյում սառն ալիք:

Եւ մրտախոհ լըսում էի ես ծովի
Կալիան ու խուլ մըմըռոցը տաղտկալի:

Սակայն շուտով թըմրութիւնը ինձ պատեց.
Յողնած աչքերս նինջը եկաւ ու փակեց...

Եւ ես յանկարծ տեսայ չըքնաղ, լուսածին
Հեղ դիցուհուն—փայլեց աչքիս առաջին.

Այն դիցուհուն, որ սուրբ շընորհ պարզեւել,
Մարդկանց համար մարգարէ էր ինձ ընտրել:

Տեսայ՝ ճակատին պըսակ հիւսած մըրտենին,
Հուր-զանգուրներ փըռուած էին ուսերին:

Աչքրի մէջ սէ՛ր սըրբազան, սէ՛ր հըզօր—
Նա ջերմութիւն, լոյս էր ցօղում չորս բոլոր:

Եւ ես անշարժ, ես կրկիւղած, երազում
Նրա վըսեմ խօսքին էի ըսպասում:

Եւ ահա նա կամաց թեքուեց ու ձեռքով
Թեթեւ շըփեց կուրծքը՝ լեցուն տանջանքով:

Եւ ես տեսայ—նուրբ շուրթերը, վերջապէս,
Մեղմ շարժուեցան ու խօսեցաւ նա այսպէս.

«Վիշտ ու ցաւ է կուրծքըդ ճընշում, մարգարէ՛,
«Բայց քո ուղին դեռ շատ ու շատ երկար է...»

«Ասե՛մ, թէ քեզ ի՛նչ վիճակ է ըսպատում
«Քո ազգի մէջ—ո՛րս, քարկոծանք ու ցասում...»

«Կը քարկոծեն, թէ մեղսասէր, լելտերես,
«Տըխմարներին խիղախ խօսքով անարդես»

«Կը քարկոծեն, թէ աւետես դու յանկարծ
«Վրիժառու թեան ահեղ ժամը այն մարդկանց»

«Որո՞նք կեանքում նանիր գործին անձուէր,
«Միշտ խորհում են մեղկ ու նենգանք, չար դաւեր...»

«Որո՞նց սըրտերն, ասես, մեռած բընաւին,
«Անտարբեր են եղբօր լացին ու ցաւին»

«Բայց մի՛ վախիր դու նրանցից: Քանի ես
«Քեզ ընկեր եմ—յառանջ գնա քաջե՛ր պէս»

«Ես քեզ հետ եմ: Թող քեզ անվերջ քարկոծեն,
«Այդ քարերը գլխիդ վրայով կը թռչեն»

«Թէ քեզ տանջեն շղթաներում կապկապած,
«Մի՛ վըհատիր, միշտ հաւատա՛, յուսով կանց»

«Որ շուտափոյթ քեզ կը հասնեմ օգնութեան
«Եւ իմ ձեռքով կը փրշտեմ քո շղթան»

«Եւ դու նորից, իբրև ազատ առաքեալ,
«Կը քարողես: Քո ձայնն իզուր չի՛ թընդալ»

«Մարդկանց սիրտը սիրոյ սերմ կը նետես խոր,
«Սերմը շուտով կը տայ պըտուղ փառաւոր»

«Այո՛, շուտով... Այդ սուրբ օրը շուտ կը գայ,
«Չէ՛ք մարդկութիւնն էլ չի՛ տանջուիլ, չի՛ սըգայ»

«Նոր կեանք կառնէ համայն աշխարհ... Ահա՛, տե՛ս,
«Ճըշմարտութիւնն արդէն, պայծառ աստղի պէս»

«Փայլփրլում է մոլթ ամպերի յետևից
«Խեղճ ազգերին, որոնք չունեն կարեկից»

«Յառանջ, յառանջ... Եւ իմ կրօնքին դու շուտով
«Հանգիստ կառնիս տանջուած հոգով ու սրբտով»

Ասաց... Իսկոյն անյայտացաւ իմ աչքից,
Ես զողացի ու զարթեցայ խոր քրնից.

Եւ նոր թափով կեանքը սիրել ուխտեցի,
Առաջուայ պէս ճրջմարտութիւն երգեցի:

Լըքեալ հոգիս փոթորկուեցաւ ու եռաց,
Եւ ես նորից սիրած քրնարս ձեռք առած,

Ըսկսեցի զրժրախաներին աշխարհիս
Կարգալ սիրոյ և փրկութեան աւետիս...

Յ Ա Ն Կ

ԿՕԼ՝ՑՈՎ.

	ԵՐԵՈ
Երգ	9
Շինականի մտածմունքը	11
Մերուկի երգը	13
Երգ	15
Խեղճի վիճակը	17
Երգ	19
Վերջին կոիւ	23
ԽՈՆԵՐ	
1. Մարդ	24
2. Կեանք	26
Խրճիթ	28

Ն Ե Կ Բ Ա Ս Ո Վ

	ԵՐԵՍ
Երազ	39
Ների՛ր	40
Սիրուն հայրենիք	41
Ժամանակակից ներբող	42
Օ՛, երգե՛ր, երգե՛ր	44
Երբ աղերսալի	45
Գիշեր է	47
Երանի՛ անչար այն բանաստեղծին	49
Մայր	52
Մուսա	53
Ծննդալսյրում	57
Անձրեկից առաջ	58
Գող	59
Անցնում են տարիք	60
Էլեգիա (հատուած)	61
Օ՛ր-օ՛ր-օ՛ր—օ՛ր-օ՛ր	63
Ծերուկ	66
Օրհներգ	67

	ԵՐԵՍ
Հիւանդանոցում	68
Անցնում են օրեր	75
Սերմնացաններին	76
Ականջ գրած	77
Խաղաղութիւն (հատուած)	78

Ն Ի Կ Ի Ց Ի Ն

	ԵՐԵՍ
Խեղճութիւն	87
Աստղեր շողուն	89
Դժնաշունչ կեանքի	92
Մուրացկան	93
Ժառանգութիւն	95
Դանդաղ սահում են	97
Պօէտին	99
Մարմար	101
Ա՛խ, հանգիստ տուէ՛ք	102
Զմեռնային գիշեր գիւղում	104
Բամբասանք	108
Աղի արտասուք	109
Երբ վերջալուսի	111
Փորուած է բահով	113
Գեթսեմանի պարտիզում	115

Պ Լ Ե Չ Չ Է Ե Վ

	ԵՐԵՍ
Յառաջ	131
Անցան որոտ, գոռ փոթորիկ	134
Թռչնիկ	135
Ո՛չ, լաւ է կորչել	138
Պօէտին	139
Հայրենիք	141
Ա՛խ, ինչպէս յաճախ	144
Օ՛, կար ժամանակ	145
Շիրիմ	147
Ո՛չ, ընկերներ՛ր	148
Յիշեր, հողածի՛ն	150
Ամպեր	151
Նստեմ այստեղ, հանգստանամ	153
ՄԱՆՎԱԿԱՆ ՀԱՍՎԻ ՀԱՄԱՐ	
1 Գետի ափին	155

	ԵՐԵՍ
2. Ծաղիկ	160
3. Տատ և Թռռնիկ	162
4. Գարնան երգ	169
5. Պապ և Թռռ	171
Լրագրերի ընթերցումից յետոյ	174
Երազ (հատուած անաւարատ պօէմայից)	176

197

104 ✓
105 ✓
106 ✓

«Ազգային գրադարան»

NL0319652

11.628

891.71

8-34